فەلسەفەی ئازادیی و ئاودیوبوون لە ئەدەبی دەستپێشکی دا..

نووسینی: هیوا محەمەد ئەمین

ئەگەر جیهان ی ئەدەب ؛ بریتیبێت لە سێ کوچکە ی شۆڕەهەمیی ، ئەوا بێ هیچ گومان ونووسی هەڵوەستەیەك ، ئەدەبی (دەستپێشکی)گۆشەیەك ی پتەو وبنەڕەتیی ئەو جیهانەیە ، کە دەشێت زۆرێك لە کێشە و دژە مرۆڤایەتییەکان لەوە دا بەرجەستە بووبێتن · ئەدەب ی دەستپێشکی قوتابخانە ، هێوت و شێوازێك ی ئەدەبیی دیگەمن ، دانسقە و بەهێزە ، کە هەم خاوەن ی فەلسەفە و تایبەتمەندێتیی خۆیەتی هەمیش هەڵگری هێگەز و هێز ی کارلێك و کاریگەریی · جیهان ی فەلسەفە ی ئەدەبیی دەستپێشکی ، لە هەر دەروازە ، گۆشەنیگا و دیدێکەوە بۆیبەوانیت دیگەیتە ئەو باوەڕە و ڕاستیە ی کە نێك تەنیا هەڵگر ی دژێك ی مرۆڤایەتییە ، بەڵکو دەربڕ ی پەیامێك ی مرۆڤایەتییشە کە پەیوستە بە هێچوونێك ی قوە ، بیرێك ی وردبینانە و هەستیارانەوە هەم ماموستا ی لێگەڵ بکەیت هەمیش تێیدا بمێنیت . ئەم تایبەتمەندییە لە شێواز و فەلسەفە ی ئەدەبیی دەستپێشکی دا ، بەجۆرێك هێنگدانەوە و کاریگەریی لەسەر دەرون (سایکۆلۆژیی) و ویژدان ی خوێنەر دروستدەکات کە بخوازێت یان نا ، حەز بکات یان نا ، یەکانگیریی ئەو جیهانە بێت یان نا ، کەش دەکرێتە نەو ئەو جیهانە و سەرئەنجام هەست ی لێپرسراوێتیی ، بەرپرسیارێتیی و خەمخۆرێتیی تیای دا دروست یان زیندو دەکاتەوە · ئاکار ی ئاقار و ئاراستە ی فەلسەفە ی ئەدەبیی دەستپێشکی ، کەشکردنی مرۆڤ بەرەو گەیشتن بە ئامانجی جیهانێك کە (حەقیقەت) ە ، حەقیقەتێك کە مرۆڤ تیای دا بە ئازادیی تەواو دەگات ، ئازادییەك کە دواجار هێناکایی یەزدان لە هێوخسار و ناخی دا دەدرەوشێتەوە ·مرۆڤ لەپەناوی گەیشتن بە ئامانجێك ی وەها دا ، ئازارێك ی هێحیی و مەعنەویی زۆر دەچێژێت ، کە بە باوەڕ ی دەستپێشکی پەیوستە مرۆڤ لەو پەناوە دا ، بە ئیمانێك ی پتەو ، و ئارامیی و سەبرێك ی تەواوەوە پێشوازیی لێبکات .

سیفات و تایبەتمەندیی ئەم جیهانە دەبێت لە چی و کوێ دا بێت کە فەرمان دەکات بە پەیستبوون لەسەر مرۆڤکان کە لەپەناوی گەیشتن بە ئامانجێك ی وەها دا هەند لەبەراوانێ و شێلگیرانە ئازارێك ی وەها سەخت و ئاڵۆز لە ئەستە بگرن ؟ ! من لێرە دا ، و بە

لایەنگیرییم لە هیچ فەلسەفە و ئایدیایەك دەخوازم بۆنو ئەم جیهانە دا شۆبمەوە و خوێنەر بە جیهانێك ی ئەدەبیی ئاشنا بکەم ، کە کەمتر لە ئەدەبیات ی کوردی دا ئاماژەی پێکراوە ؟! پێویستە ئاماژەیەکیش بۆ بدەم کە ، ئەگەر لە هێوت ی نوسین و شێوەکانم دا باس لە دوو جیهان ی ئایدیالیستیی و ماتریالیستیی دەکرێت ، ئەوە دەربڕ و باوەڕی من نیە ، بەڵکو ئەوە خولیا و باوەڕ ی فەلسەفە ی نوسەر ، واتا دەستێوەسکیە کە پێویستە خوێنەر هەندە بزانێت ، کە هەبوونی فەلسەفەیەکی ئەدەبییە و هیچیتر .جیهانی مانەکانی دەستێوەسکی جیهانێك ی پڕ سەیر و سەرسوڕهێنەرن ، جیهانێک کە هەوخسار و ڕەح ی خەماویی ، کاراکتەر ی ناقەڵا و ناوبازاڕیی ، جیهانێك کە دانیشتوانەکە ی هەژار و کەڵەن ، واتا ئەو کەسانە ی کە دەستێوەسکی بەرەو خەیان و ئەو جیهانە کەش دەکەن ، و دواجار هەرخەیشیان دەبنە نیشاندەری ئەو ، جیهانێك کە کچێیەکی زەر هەژار و کزۆڵە خەی بە خاتو شازادەیەك ناگەیەتەوە ، جیهانێك کە دەرزەکەر ، سەرەست ، ژنان و پیاوانی دەروونخەش تیای دا دەژین · ئەم جۆرە جیهانە ، جیهانەکە کە بە تاوان و کاری ناپەسەند تێنراوە ، کە لە هەرساتێك لە ساتەکان دا چاوەوانی کۆتنەوەی کارەسات ی مەترسیدار و خەماویی لێبکرێت · دەستێوەسکی پێپولە ی دەور ی ئەو گەشە تاریکانە ی نێو کەمەڵە ، کە تیای دا کەسایەتییەکان ی هەژار ، دەپاك و سادەن ، واتا کەسانێك کە خاوەنی ویژدانێك ی پاك و بگەردن و بەوپەڕی لەخەبوردەیی و میهرەبانییەوە فرمان و فەرمان ی لێپرسراو وکۆخاکانیان جێبەجێ دەکەن ·
نوسەر ((دەستێوەسکی)) لە خولیا ی گەڕان بەدوا ی ئەو حەقیقەت و هەناکاییانە ی یەزدان دا ، پێویستی بە کات و شوێنێك ی گونجاو و لەبار هەبوو کە بتوانێت هەم لەیان تێبگات و هەمیش بەدەستیانبهێنێت · زیندان لەبارترین ئەو شوێنە بوو کە نوسەر توانا ی گێشتن بەو جیهان و ئامانجانەی هەبوو · دەستێوەسکی لە هەلومەرجێك ی نائارام و ناجێگیریی سیاسی دا دەستگیردەکرێت و بە چەندین ساڵ ژیانی بە دەستبەسەریی و مەحکومکراویی لەژێربار ی سەخت و دژوار ی کارکردنی زەرملە ی زیندانەکان ی سیبریا دا تێدەپەڕێنێت · زیندان چاکترین و لەبارترین ئەو شوێنە بوو کە دەستێوەسکی بتوانێت ئەو جیهانە سەیر و پڕ تەراژیدییە بناسێت و ئەزمونی بکات · ئەو لە زیندان دا توانی بەرزترین هەوشت ، دڵگەرمترین و بەویژدانترین مرۆڤ ، واتا مرۆڤ ی هاستەقینە بدەزێتەوە ، کەسانێك کە نە دەستبەژێرێك ی کەمەڵایەتیی و هەشنبیرن نە کەسانێك ی زانا و خوێندەوار ، بەڵکو کەسانکن کە بەدەستی خەیان کاردەکەن و بەئام بیر ناکەنەوە ، ئەو جۆرە کەسایەتییانەش

هەم لەلایەك ئەو ، واتا نوسەر بەرهەمخۆیان کەش دەکەن و هەمیش ئازاری دەدەن . دەستپێشکی باوەڕی وابوو کە نزیکبوونەوە لە خەڵك ی وەها سادە و هەژمارکیی ، نزیکبوونەوە بوو لە یەزدان ، چەمک ی یەزدانیش بەرزترین و پەسەندترین ئەو ئامانجە بوو کە نوسەر دەیویست خۆی و گشت مرۆڤایەتیی پێیبگات . زیندان سەرەڕای ئەوەی کە زەر توانا و بەهرە ی لەو دا کوشت بەئام لەهەمان کاتیش دا گرنگترین ، هەستیارترین و گەشاوەترین قۆناخەك بوو لە ژیان ی ئەدەبیی و بیرکردنەوەی دەستپێشکی دا کە توانی تیرۆژەك لە حەقیقەت ی یەزدانیی بەدەستبهێنێت . ئەو لە سەرەتای ژیان ی زیندانێتیی خۆی دا هەووی لە ئایین کرد و بووە قوتابیەکی گوڵایەڵی قوتابخانە ی مەسیح کە بەهەی پەتوکی پیرەز (ئینجیل) فێری هەوشت و فەلسەفە ی مەسیح دەبوو .

ئینجیل بە ئەو سەرکەوتنی دە بوو بەسەر هوشیاریی و ژیان دا ، ئەو دەیویست هەمیشە ئەو جەرە سەرکەوتنانە بەدەستبهێنێت ، واتا ببێتە خاوەن ی فەلسەفە و ویژدانێك ی تەکمە و پایەدار کە دووربێت لە جەر ی ژیان ی ڕەتین و ماتریالیستیی ، کە دواجار ئەو بەپشتیوانی باوەڕێك ی وەها سەرجەم ژیانی خۆی کردە دژایەتیکردن ی فەلسەفەی ماتریالیزم . ئەو باوەڕی وابوو کە ئەم جەرە فەلسەفەیە ، فەلسەفەیەکی وەرانکاریی و ئەهریمەنییە کە گیانی مرۆڤبوون لە مرۆڤ دا دەپوکێنێتەوە ؟ ! دەستپێشکیی دەروەش ی ڕەگە ی بەدەستهێنان ی حەقیقەتێك بوو کە پێیکەر و دیوی دەرەوەی مرۆڤی ڕەت دەکردەوە ، ئەو بەجەرەك پێی لەم باوەڕ و بیرکردنەوەیە ڕەدەچێت کە بگاتە ئەو هایە ی کە گشت بیر ، بیردەز و یاسا زانستییەکان پوچ و بەمانان . نوسەر باوەڕی وابوو کە تەنیا لەودیو جیهانی ماتریالیزم { جیهان ی ئەودیو سروشت } ەوە مرۆڤ توانا ی بەدەستهێنانی چەمکی مرۆڤایەتیی و فەلسەفەی مرۆڤبوونی هەیە . ئەو تاکو بە و ئەندازەیەکی زەر لە ناومکین بوون دا دەژیا ، ئەو باوەڕی وابوو کە نزیکبوونەوە و باوەڕبوون بە زانست وەکو بنەمایەك بە داشتنی فەلسەفە ی ژیان ، ئەوا مرۆڤ بە ئەوەی ئاگای لەخۆی بێت ، دیوارەك ی پتەوی لەبەردەم ژیانی دا هەڵدەچنێت , کە ئاسە و مەودا ی بیرکرنەوە ی ئەو ، واتا مرۆڤ دیاری دەکات ، لەچوارچەوەی ئەم دیوارانەش دا زانست زیندانەك ی دروستکردووە کە مرۆڤکان جگە لە کار و ژیان بیر لە هیچی دی ناکەنەوە ، ئەوانەیشی کە بیردەکەنەوە هەمیشە لەژەر بارەکی سەخت و دژوار ی دەرونیی دا دەژین ؟ ! دەستپێشکی لەڕاستیی دا چەڕ لەو سەختیی و دژواریانە وەردەگرێت ! ئەو ، ئەو دژواریی ، سەختیی و ئازارانە لەشەوە ی دیوارەك دا وەنا و بەرجەستە دەکات کە زەر بە گران توانا ی بینینی ئەودیویان دەبێت . ئەو حەزدەکات (ئاودیو)

ی ئەو دیوارانە ببێت ، کە چیترلەودیویانەوە شونپێیەك لە دنیا ی ماتریالیزم و یاساکانی سروشت نابینرێن · جیهان ی ماتریالیزم لای دەستێپشکی متەکێیەکە کە لەسەر سنگی مرۆڤایەتیی دەنیشێت و بەستی لەدەبەت ، نوسەر دەخوازێت هەك ئەمە بەرەو ئەو متەکێیە بانگ بکات · ناوبراو لە ناخی خۆی دا هەست بە واتای تەواو ی ئازادیی لەو متەکێیە دا دەکات ، و باڵادەستیی نرخ و کاریگەریی ئەو ئازادییەش زیاتر دەدات بەسەر جیهان ی ماتریالیزم و خەشیی دنیایی دا · دەستێپشکی لە { بیرەوەریەکانی پیاوەك ی ژەرزەمینیی } دا دەڵێت : (مرۆڤ تەنیا پێویستی بە ئیرادە ی ئازادە ، ئەگەر بەهەرچی نرخەك لەسەریبکەوێت یان بیکوژن ، لەوباوەدام مرۆڤ هەرگیز ئازاری ڕاستەقینە ، واتا گەیشتن بەو متەکێیە لەبیرناکات)) ·لەگەڵ ی ناسین ، ئەزمونکردن و پێوەکردن ی ئازار و سزایەك ی لەوجەرەشە ، کە مرۆڤ توانای نزیکبوونەوە و باوەهێنانی بە غەیبیات ، موعجیزەکان و شتە هەستپێنەکراوەکان بەدەستدەهێنێت ، هەر لەم ڕەگەزیشەوەیە کە دەتوانێت هەست بە جیهان ی ئەودیو بوونی خۆی بکات · ڕەگەز ی ئازار و ئازادیی ، کار یان بە دەزینەوە ی یەزدان کەتایی دەهێنێت یان دروستکردن ی مرۆڤی یەزدانیی ! لە دید و جیهانبینیی دەستێپشکی دا باوەڕەك خۆی بەرجەستە و ڕادەگەنێت ، کە کاتەك تەبایی لە نێوان مرۆڤ و یەزدان دا دروستدەبێت ، ئیدی نە یەزدان مرۆڤ هەدەلووشێت ، و نە مرۆڤیش لە یەزدان دا موستەحیل و ناومکین دەبێت)) ، واتا هەم یەزدان هەیە و هەمیش مرۆڤ · بە ڕاگرتنی ئەم هاوسەنگیەش نەوبژیکەر یان نەوەندگیرەك ی چاکەخواز ی وەکو مەسیح پێویستە ، لەم نەوەندە دا مەسیح هەم ڕەنیشاندەر و شفابەخشە هەمیش کەرەستە و قوتابخانەیەکی ڕەحیی ، کە مرۆڤ بەرەو ئامانج ی حەقیقەتەك دەگەنێت کە ڕوناکایی یەزدان تیای دا درەوشاوەیە · مەسیح لە ڕەمانەکانی دەستێپشکی دا لە دوو جیهان ی جیاواز دا ڕەڵ ی چاکەخوزانە دەبینێت ، یەکەکیان جیهان ی ئەمدیو دیوارەکە کە زانست و لەژیك ڕەنوێنیی دەکات ، ئەویدیان جیهانەکە کە دابە لە هەر کات و شوێنەکە و دەکەوێتە ئەودیو جیهان ی زانستەوە ، ئەو دیوارانەش بریتین لەو لەمپەر و بەربەستانە ی ، کە ڕەگەز لە ئازادیی مرۆڤ دەگرن · دیوارەکانی دەستێپشکی بەرجەستەبووی وێنە و بارەك ی دەرونیی و کەمەڵایەتیین کە لەناواخنیان دا هەڵگری ئەو نەریت ، کولتور و یاسا دنیایی و ئەخلاقییانەن ، کە ناهەقن و لەتوانای مرۆڤەکان دا نابن کە ئاودیویان ببن ؟ ! لەرە دا کردار و پەسە ی گەیشتن بە ئاودیوبوون ، کارەك ی سانا و بەکەشە نیە ، بەکو ڕەگەزێك ی پەکەشە و نشوێیە کە دەبێت لەپێناوی دا ڕەنج و تەکەشانەك ی ڕەحیی و مەعنەویی

بەکاربەرێت ، تەکنیکانەك دواجار لەوانەیە لە ئازار و ئێشکەنجە ی دەرونیە ، کە سەرئەنجام مرۆڤ بەهۆیەوە ئامانجێك ی زیندو ، مانادار و ناوەڕۆکدار یان وەرانکراوە بەدەستدەهێنێت ، گەیشتن بە ئامانجێك ی لەوجۆرەش لە میان و ماوەت ی تەنیا یەك قۆناخ ی دیاریکراو دا نایەتەدی ، بەڵکو لە ماوەت ی چەند قۆناخێك ی شوێ پێژیی شەقوشۆ و لەقوڵاق دا پێکدێت ، کە لە پلە ی یەکەم دا سەردەکەوێت و لەدواپلە ش دا توانای بینینی جیهان ی ئەودیو دیوارەکان بەدەستدەهێنیت ، دیوێك کە تیای دا ئازادیی لە ناخ و قوڵایی دەرون ی مرۆڤەکان دا بەرقەرار ، و بیر و فیکریش ئارام و ئاسودە .کەسایەتیەکانی دەستێپشکی دەیانەوێت بەهەرچی نرخێك بێت ئاودیوی ئەو سنورە یاسایی ، کەمایەتیی و ئەخلاقییانە بن کە مرۆڤ بەهەیانەوە پێخوست و بئیرادە بوونە ، بۆئەمەش کارگەلێك ی وەها ئەنجام دەدەن کە نائاسایی و لەسەروی وزە ، کار ، هۆشت و هۆسوکەوت ی مرۆڤی ئاساییەوەن کە سەرئەنجام کار بە دانپێدانان (ئیعتیراف) ، تاوان ، خەکوژیی و دوورخستنەوە ی سیبریا کۆتایی دێت ؟ ! ئا لەوەدایە کە ئیدی مرۆڤەکان یان بە ناوناکایی یەزدان دەگەن یان بە کۆتایی و لەناوچوونی خۆیان . هەمانەکانی دەستێپشکی دەتوانین بیانکەینە دوو بەش ی سەرەکیی ، بەگشتی بە دوو ئاراستە و ئاقار ی دوو جیهان ی جیاواز : یەکەکیان دنیا ی هەتیو و هەژانەیەکە ، کە تیای دا پارەوپول ، تەماع ، چەپەڵیی ، دزیی ، گەندەڵیی ، ئەریی ، بەدەوشتیی و بەرژەوەندیی تایبەت هەر ی سەرەکیی دەگەڕێن . دنیا ی دووەمیش ، دنیا ی دراما ئاستەقینەکە ی مرۆڤ کە تیای دا مرۆڤەکان وەک و گۆیدە ی دەزینەوە ی یەزدان و هاوەڵدانن بە بەرهەمهێنان و بەدەستهێنان ی مرۆڤ ی نوێ . تەراژیدیا ی ئاستەقینە لای دەستێپشکی نەبوون و ئاوابوون ی خەڵ و دنیا ی مرۆڤبوون و هەوشتە ، ئامانجی ئەو لە نوسینەکانی دا پارە و پلە ی کەمایەتیی نیە ، شادیی و بەختەوەریی و سەرکەوتن ی مرۆڤ لە ژنهێنان و هەبوون ی سامان وگەنجینە دا نیە ، بەڵکو وەبوونە لەدوای یەزدان ؟ ! لە هەمانەکانی ئەو دا پاداشانەکان عەوداڵ و هاوەڵدا ی هیچ سامان و پلەیەک ی سیاسیی و کەمایەتیی نین ، دواجار ئەوانن کە سنورەك لەناوان واقیع و خەیاڵ دا ناناسن ، دیارترین و هاوبەشترین بەگژ بە ئەم سیفات و دیاردانە هەمانەکەی دەستێپشکی { تاوان و سزا } یە. لەم هەمانە دا خوێندکارەك ی زانکۆ پیرەژنەك ی سوخەر ، ژەد و چاوچنۆك ی پارەدار لەپێناوی بەدەستهێنان ی پارە و سامانەکەی دا دەکوژێت ، بەوئامانجە ی کە بتوانێت بەهەیاوە ژیان ی خۆی و دایك و خوشکە دەستکورتەکەی لە برسێتیی و کەڵەبی ڕزگار بکات و بەختەوەریان بکات .

(ئاسکۆ نیکۆف) ی پاڵەوان ی تاوان و سزا باوەڕی وەهایە کە ، ئایا بوونی پیرەژنێك ی لەوجۆرە لە ژیان دا ، چی لە ترازوی ژیان دەگەڵ یان لاسەنگ دەکات ؟ ! داشتن ی ئەم بیرکۆیە کە لەسەرتا دا بەشێوەی لەکدانەوە ی ناوەوە و لەژیکیانە خۆی دەنوێنێت ، بەڵام پاشان دەبێتە پلان و دواجار کردار . درام ی واقیعیی مرۆڤەکە ، واتا ئاسکۆف لەوە دا دەستپێدەکات کە سزادان ی دەرونیی خۆیەتی . پاڵەوان پاش تاوتوێکردن ی ئەم دۆز و پرسە لە ناخی خۆی دا ، بزوێنەر و هاندەر ی سەرکیی تاوانەکە دەدۆزێتەوە ! ! ئەو سەرتا لای سەنیا ی کچە هاوڕێی دان بە تاوانەکەی دا دەنێت و پێی دەڵێت کە لەپێناوی بەختەوەریی کەسوکار و مرۆڤایەتیی دا ئەوی نەکوشتووە ، بەڵکو تەنیا لەبەرخۆی بووە و هەرگیزیش پێویستی بە پارە نەبووە ؟ ! ئەو لە ئەنجامدان ی تاوانێك ی وەها دا هە و هەکارێک ی دی پاڵپشتوودەنێت ، تاکو لە دەرونی خۆی دا بزانێت و بیچێسپێنێت کە ئەو ، واتا ئاسکۆ نیکۆف ، ئایا مرۆڤ یاخود تەنیا جانەوەرێك ؟ ! ئەو دەخوازێت بزانێت کە ئایا دەتوانێت ئاودیوی دیوارە ئەخلاقیی و یاساییەکان ی ناو کۆمەڵگەکەی ببێت ؟ ! ئەو وێك پیاوی ژیرزەمینیی ، دەی لەنێو چوارچێوە ی دیوارە نەریتیی ، یاسایی و ئەخلاقییەکان ی کۆمەڵگەکەی خۆی دا دەگوشرێت ، ئەو لە خەیاڵی خۆی دا وادەزانێت بەو کارەی دەتوانێت لە خەڵکان ی دەوروبەرکە ی دابڕێت و ئەوەی کە ئەنجامیداوە ڕوایەتیی پێبدات ، بەڵام ئەو دواجار دەگاتە ئەو ئاوبەچوونە ی کە ، بە ئاودیوبوون ی دیوارەکان خۆی بەرەو چارنوسکی ترسناك کە بەدەستهێنان ی ئازادیی و ئازادبوون ی بیر و ویژدانە دەبات . ئاسکۆل بەلەکدانەوە و ئەنجامبەندیکردن ی بیرکۆکانی خۆی دەگاتە ئەو باوەڕە ی کە ئەو ، واتا پیرەژن لەمپەر و بەربەستکە لەبەردەم ئوخاندن و ئاودیوبوون ی ئەو دیوارانە دا ، بەڵام ئەو لەمپەرک ی گشت و ئەسقانە و ، دەبێت کەوێ و وردوخاش بکرێت ، ئەو سەرئەنجام دەگاتە ئەو ئاستییە ی ، کە مرۆڤك ی بە تەنیا نەکوشتووە ، بەڵکو یاسایەک ی ئەخلاقییشی شکاندووە ! ! پاڵەوان ی ڕۆمانەکە ئاسکۆ پاش ئەنجامدان ی تاوانێك ی لەوجۆرە ، دەخوازێت ئاوبەچونی خۆی دەربارە ی یەزدان بزانێت تاکو لەو ڕۆگەیەوە بتوانێت ئازادیی خۆی بەدەستبهێنێت ، بەڵام ئەو لەوکاتەوی کە لە هەلومەرج ی مرۆڤایەتیی دووردکەوتەوە ، ناتوانێت کەسێك ی ئازاد بێت . ئەو لە سەرتا دا باوەڕی وەها بوو ، کە بەپێنەوە لە سنورکان ی ڕەوشت و ئەنجامدان ی تاوان ی کوشتنێك ، ئازادیی بەدەستدەهێنێت ، بەڵام بەپێچەوانەوە ، ئەو خێدەخواتەوە و شەو و ڕۆژ لەبیرکردنەوە و خەدادگاییکردندایە ، ئەو چیدی دووکەرت بووە و بووتە مرۆڤ و ڕۆگەزێك ی دووانە و نامە

، ئاسکۆ نیکۆف بۆوکاری هەم خێی دەپوکێنەتەوە هەمیش ڕوناکایی
یەزدان دەکوژێنەتەوە · ترسناکیی پاڕاوانەکە لەوە دا دەردەکەوێت ،
کە ئەو ، واتا پیرژنەکە بە ئاسپێیەك دەچوێنێت ، بەڵام هەرچی و
چۆنێك بێت ئەو بوونەوەرەکی مرۆڤایەتییە و هیچ مرۆڤێك ی تر شایانی
ئەوە نیە کە مرۆڤێك ی دی لەپێناوی کەسێك ی تر دا بکرێتە قوربانیی
، چونکە لەدواجار دا مرۆڤ بەرجەستە ، شۆڕ و وێنە ی سروشت و
دەستاتێکە لە بوونی یەزدان · ئەو هێزە دەرونیی و مرۆڤایەتییە ی
پاڕاوە بە ئاسکۆوە دەنێت کە تاوانێکی لەوجۆرە ئەنجام بدات ،
دواجار ناپاکیی لەگەڵ دێکات و دێیکاتە مرۆڤێك ی نائاسایی و توشی
گۆشەگیرییەکی و تەنیایی دێکات ، ئەو ئازادییە ی ئەم لە ناخ و
نائاگایی خێی دا لەچاوەڕوانیی و بەدەستهێنانی دا بوو ئێستا توشی
سەرلێشێواویی ، دەرونلاوازیی و نامۆیی بووە ، دواجار ویژدانی ئەوە
کە ناتوانێت لە سایە ی تاوانێك ی لەوجۆرە دا ئاسودە و ئەقڕگرتوو
بێت ، کاردانەوەیێك ی لەو چەشنەیشە کە ئەو هاندەرات دان بە
تاوانەکەی دا بنێت و خێی ڕادەستی یاسا کەمەایەتیی و دنیاییەکان
بکات ·
یەکێك لە تایبەتمەندییە هەرەدیارەکان ی فەلسەفەی دەستێپێکی
دەربارەی مرۆڤ باوەڕبوونی بوو بە (دووانەیی – ثنائیە) سروشتی
مرۆڤایەتیی ! لە سروشت ی مرۆڤایەتیی دا لەنێوان چاکە و خراپە ،
ئارەزوی ئاژەڵیی و مرۆڤایەتیی ، هەکاری یەزدانیی و ئەهریمەنیی دا
ناکۆکیی و ململانێی هەمیشەیی و بەبەردەوام هەیە ، دەستێپێکی ئەم
ناکۆکیی و دژانە بە یەکێك لە سیفات و تایبەتمەندییەکان ی کرێک و
سروشتی مرۆڤایەتیی دەزانێت · تایبەتمەندایەتییەك ی لەوجۆرە هانی
دەستێپێکی دەدات کە باری دەرونیی کەسایەتیەکانی توکەاریی و
شیکاریی بکات و پاشان ڕاپەچی ئەنجامدان ی کار ی نائاسایی ،
بەڕەوشتیی یان چاکەخوازییان بکات ، ئەم کارانەش کە لە
کەسایەتییەکانی ئەو ، واتا نوسەر دا ڕەنگدەدەنەوە و لە کردار دا
ئەنجام دەدرێن پەیوەندییان بە جیهان ی واقیعیاتەوە نیە و هیچ کار
وکاردانەوەیەك ی ئەوتۆیان لەسەر یەکتری نیە و پابەند بە هیچ سنور
یان کات و شوێنکەوە نین ، بەکو بەشەوەی لەکدانەوە ی ئاڕاز ،
شاراوە و دوور لە لۆژیك ئەنجام دەدرێن ، ئەم جۆرە کەسایەتییانەش
بریتین لە : خەکی بەڕەوشت ، نەفسنزم ، هەڵخلیسکاو ، تۆڵە ،
شەوەتباز ، ئەڤیندار ، سەزدار و …تاد ·
ئەم جۆرە مرۆڤ و کەسایەتییانە لە جیهان و ژینگە ی مرۆڤایەتیی
ئەمە بەدوور نین و بە جیهان ی ئەمە ئاشنان ، جیاوازیمان تەنیا
لەوە دا دەردەکەوێت کە ئەوەی ئەمە لە گۆشە ی تاریێك و
تەریککەوتووی نائاگایی و ویژدان ی خەمان دا دەیشارینەوە ، ئەوان

{ دەستپێکی دەستپێشخەری و لێ کرداریش دا ئەنجامی دەدەن ، دەستپێکی : ئاوەڵی کە تێ ناتوانیت ئەنجام ی بدەیت ، من تاکو ئادەی ئەسقان بردم } . داخکەساپەتیی نەخۆش و حاڵەتێ نائاسایی‌کانی نوسەر دەبێت کە و چی بن ؟ ! دیارە نەخۆشێك بە ئاوەڵی کارێك ئەنجام بدات دەبێت خاوەنی جەستەیەك بێت ، بەڵام تایبەتمەندیی کەسایەتییەکان ی نوسەر ڕەگەڵدراو نین کە خاوەنی لەش یان جەستەیەك بن ، بەڵکو زیاتر دەربڕکن لە جیهان ی فیکر و خەیاڵ ی ئەمە ، بەڵام کاتێك کە هەڵسوکەوت ، بیرکردنەوە و کاردانەوە ی کەسایەتییەکان لە واقیع و جیهان ی فیزیکیی و دەروونیی ئەمەوە نزیك دەبن ، ئەوا دەشێت تەنیا دەربڕی جۆرێك لە دەستەڵات ی هونەر ی ئەدەبیی دەستپێشکی بن . بەڵام ئاوەڵی سەیر و جۆگەی سەرسوڕمانە دەرنەکەوتنی ڕۆ ی کەسایەتیی ئافرەتە وەك کاراکتەرێك ی گرنگ و کاریگەر ، ئەم دیاردەیەش بەگشتیی لە سەرجەم ڕۆمانەکانی دا ڕەنگیداوەتەوە . بەهەمان شێوەش دەز و باس ی خەڵویستیی و سەکسیش لە بیر و فەلسەفەی فیدەر دەستپێشکی دا تاکو ئادیەك شاراوە و ئاڵۆزن . خەڵویستیی لای ئەو نیشانەیەك لە ئارامیی و پایداریی جەستە و گیان نیە . لە دیدی دەستپێشکی دا ئافرەت وەك نەوەندکارێك دەتە گەڵپانی ڕووداوەکانەوە ، ژن لە جۆگە و پلە و پایە ی خۆی دا دەخوازێت تەنیا دەرد و ئازار لە پیاو دا بێئاگابهێنێت و ئاودیوی سنورە ئەخلاقیی و یاسا دنیاییەکانی بکات ، و پاشان لاوازی بکات دواجار بەرزی بکاتەوە و بیخاتە نەو جیهانێك ی نوێ و ئازادەوە . ژنان ی دەستپێشکی ڕۆ ی ئاناکارنینا ی تۆڵستۆی ، دایك ی مەکسیم گۆرگی و ژنان ی یەشار کەمال ناگەڕن ، ژن جۆگە ی ئامانج و مەبەست نیە ، بەڵکو کەرەستەیەك ی بەبایەخ و دەبێتە هۆی دووکەرتبوون ی کەسایەتیی پیاو کە یەکەکیان ئەو بەرەو عەشقی شەهوانیی و ئەوی دیان عەشقی بەزەیی دەبات .لە ڕۆمانی (گڵۆڵە) دا ، کەسایەتیی (گڵۆڵە) عاشقی دوو ئافرەت دەبێت :یەکەکیان عەشق ی شەهوانێتیی (ئاگلای) ئایدەکەشت ، ئەوی دیان ڕوخساری خەمگین و ئازاراویانە ی (ناستازیا) یە کە ئەو هەست بە سەز و هاوەردێکی لەدەبەدەر بەرامبەری دەکات ، واتا ئەوی وەکو عەشق خەشناوەت ، بەڵکو لە سەنگە ی بەزەییپێداهاتنەوە دا ئەو لەبەرچاوەدگرێت ، ئاشکرایشە کە دوو عەشقی شەهوانیی و بەزەیی هیچیان دوو مەرەف پێکناگەنن و هیچیشیان عەشقی ڕاستەقینە نین . عەشق پێش هەرشتێك خەفیداکردنە ! بەڵام بەزەیی ، سەلماندن و سەپاندن ی بارادەستیی کەسێکە بەسەر کەسێك ی تر دا . پەیستبوون ی تەرکردن ی غەریزە ی شەهوانیی و جینسیی ، دەربڕی جۆرێك لە دەرکەوتە ی دنیا ی خەپڕستییە ، کاتێك هەرزەکارێك دوای دەستیی و جووتگیریی دەکەوێت ، بە لە بیانوێك بە

چۆرگرتنی جینسیی هیچیدی ناگەنەت . کەواتە شەوەتبازیی کامەترین دیاردەی جۆرێك لە گەشەگیریی و تەنیاییە ، کە لەوانەیە هەووی کەسێك ببەتەوە ، مرۆڤ لەم تەنیایی و گەشەگیریە دا خەی وون دەکات و دەبەتە دوو کەرتەوە . ڤەرسیلۆف لە ڕەمان ی (هەرزە – المراهق) دا : { دەم پێ لە قسەیە بەڕام ناتوانم بیهێنمە سەرزمان ، لەوەدەچێت بووبەتمە دوو کەرتەوە } .

ژنان لە تەمەن ی پێچاوەوانیی خەیان دا ؛ لەپەناوی گەیشتن بە مەرامی خەیان و خەدانەدەست پیاوان دا ، خاوەنی چەندین چیرۆك و بەسەرهاتی تفت و تاڵن ، بەڕام هەر کە بەدەستهێنان سەرزەنشتت دەکەن ، هەندێکجار دەندە و دەڕەقن و هەندێکجاریش دڵڤان ، ئەوان لەو دڵڤانییە چۆڕەردەگرن ، ژنان خاوەن شەرمێکی ناڤێا و پیس و شەوەتێك ی بێگوناهن ، ئەوان درێ لەگەڵ پیاوی خەیان و یەزدان و تەنانەت خەیشیان دەکەن ، هەووی ژیان نابنەوە بەکو وێك لەیستەکێك یاری پێدەکەن ، ژیان لایان ئاوەنییە و هەرجارەی بەشەوەیێك خەیانی تێ دا دەنوێنن هەرجارەش شەوە و ڕەفتارێك ی جیاوازیان هەیە ، تاکو لەو ڕەگەیەوە هەست بە بوونی خەیان بکەن . بەڕام تایبەتمەندیی پیاو بریتیە لە سەقامگیریی و پایەداریی ! پیاو کاتێك هەست بە هەزی خەی دەکات کە ئەستێك بەرامبەر گوناح و هەڵە و چاکەکانی خەی دەکات ، بەڕام ئافرەت هەست بە هەز و توانای خەی ناکات ، مەگەر لە نائاگایی دا ، پەیوەندیبەستن لەگەڵ ئافرەتان چاوەوانیی گشت ڕوداو و کارساتێك ی ناپەسەند و ناڤەڵەای لەدەکرێت ، کە چاکترینە لەدەستی هەڵبەیت . کورت و کرمانجیی ، دەستێفسکی باوەڕی وایە : کە عەشقێك یەزدانیی نەبێت عەشقێك ی لەرزێك ، نەسکاو و ئازاربەخشە . نوسەر هەز و توانا و بیر و کاریگەریی فەلسەفەی خەی لە (مەسیح)و پەتوکی پیەرز (ئینجیل) وەردەگرێت ، کە بەهەیانەوە دەیخواست بەئاودیوبوون ی سنورە ئەخلاقییەکان ئازادیی بەدەستبهێنێت . ئەم جۆرە فەلسەفەیە لە دنیابینیی دەستێفسکی دا بەادەیێك ی قوە و بە بەرفراوانیش لە هەناو ی گەل ی (ڕوس) دا ڕیشە ی داکوتا بوو . دەستێفسکی باوەڕی بەوە بوو کە ڕۆح و ویژدان ی گەل ی ڕوس خەسڵەتگەیێك ی ئارام و ئاسودەیە کە تیای دا گیان ی مەسیح شادە ، واتا مەسیح لەناو دەرون ی هەر مرۆڤێك و هەر گەش و کەلەنێك ی کەمەڵگە ی ڕوسیی دا دژیا . دەستێفسکی لەبەرامبەر ئەو دەرککردنە دا تاکو لەژیان دا بوو نەفرەتی لە کولتور ی ڕۆژئاوا دەکرد ، ئەو پێی وابوو ، سیستەمی ڕۆژئاوا ناکێك و ناتەبایە لەگەڵ ڕاستیەت و فەلسەفە ی مەسیح ، دەستێفسکی باوەڕی وابوو ، کە بەدەستهێنان ی ئازادیی بە بوون ی یەزدان نایەتەدی ، بەجۆرێك کە هەر گەلێك باوەڕی پێچەوانە بێت

لەنێودەچێت ، هەربۆیە نوسەر تاکو مردیش بەرگری لەو باوەڕە و شوێنبازە کرد ، دەتوانین بڵێین ئیمان ی (شێتانەکان) ی دەستێپشکی بەرجەستەیەکی تەواوی ئەو باوەڕە و هەلومەرجە بوو کە نوسەر پێشبینیی دەکرد ! ئیمانە چیرۆك ی نەتەوەیەکە کەوا هاوکێشە ی کۆمەڵایەتیی ناهاوسەنگ بووە ، کە لەشوێن ئەوی خۆی ڕزگار بکات ، بەڵام لەنێودەچێت . دەستێپشکی دژی ئەو کەسانە بوو کە باوەڕیان بە گەڵان ی کۆمەڵایەتیی هەبوو ، ئەو ترسی لەو گەلانانە هەبوو ، گەلانێك کە ئاکامەکەی بەباوەڕنەبوون بە یەزدان کۆتایی بێت . نوسەر کەمانەوە و تلیساندنەوە لەژێر بار ی قورس و کار ی دژوار و زریان و سەرما ی سیبریای پێ چاکتر بوو لە دەوڵەتێك ی سۆسیالیستیی .

شۆشگێڕان ی سۆسیالیست و جیهان ی زانست و یاساکان لە دیدی دەستێپشکی دا کەسانێك ی دووڕو و هەلومەرجێك ی هەڵفێوێنەرن ، ئەوانە زیاد لەپێویست گرنگیی و قەبارە بە گەل و مرۆڤ دەدەن ، دەیانەوێت بەکوشتن و قوربانیی ، خەڵك بگێننە ئازادیی ، هەروەها دەخوازن لەجەگەی باوەڕبوون بە یەزدان ، باوەڕی کوفر و بەباوەڕیی بە خەڵک بسازێنن . ئاسکێڕ لە ئیمان ی (تاوان و سزا) دا کاتێك ئادەپێت و لەپێناوی بەدەستهێنان ی ئازادیی خۆی دا دەستدادات ئەنجامدان ی تاوانێك ، ئەو ئیدی ئازادیی خۆی لەدەستدەدات و سەرئەنجام دەبێتە کۆیلە ی بیرێك ی سەلماو ؟ ! بەوپە و پەوانێیە و لەو ڕوانگەیەوە ، کاتێك گەلێك لەپێناوی دامەزراندنی سۆسیالیستیی و سیستەمێك ی نوێی گەڵانکاریی کۆمەڵایەتییەکان ئادەپێت ، بە لە بەدەستهێنان ی کۆیلەیی و شەواویی و نائارامیی هیچی دی بەدەستناهێنێت . ئیم دوو جەرە ئیهاگەرایی (موباحیەت) ێ ی جیهان ی ئایدیا و واقیع لای دەستێپشکی لەوانێیە بوعد و لایەنێك ی مێژویی ، کۆمەڵایەتیی ، سایکۆلۆژیی و یاسایی خەیان هەبێت ، ئیم دوو تاقیکردنەوێیە هاوشان ی یەك هەنگاو دەنێن و لەدواجاریش دا هەریەکەیان تووشی جەرەك لە تەکشان دەبن .

سۆسیالیزم پێش هەرشتێك دەزێك ی مەزهەبییە کە سەرچاوە ، کەك ، بنەما و ئاراستەی فەلسەفە ی خۆی لە جیهان و دنیابینییەك ی ئایدیالیستانەوە هەڵدەگرێت ، هەربۆیە سۆسیالیزم ناتوانێت بەتەنیا چاکەکار ی ژیانی کرێکاران بێت بەڵکو چاکەکار و ڕزگار ی جیهان ی مرۆڤایەتییشە ، سۆسیالیزم شانبەشان ی مەسیحێتیی ناوات بەڵکو جێنشینی ئەوە . بەڵام خۆش و کۆموکورتیێك کە دەستێپشکی تیای دا دەرکی پێکردبوو ئەوەبوو ، کە لەم قوتابخانەیە دا یەزدان بوونی نیە ، ئەبەدییەت شاراوەیە و زیندوبوونەوە و بەختەوەریی لە

دواڕۆژ دا بوونی نیە ، واتا جگە لە بەختەوەریی سەرزەوی کە هەموو کەسێك توانای بەدەستهێنانی دەبێت ، ئەوا دنیایەك ی دی لەگەڵ دا نیە ، هەمووشتێك لەم جیهان ی سەرزەویە دا دەستپەڕکات و هەر لەم جیهانەیش دا کۆتایی دێت ، نرخ ی تاك ، کەس ، ژیان ی تایبەتیی ، هەز ی مەعنەویی و ئومێدە مەزن و نەمرەکان و … گشتیان لەم شیو و دۆڵ ی پووچ و تاریکی ژیان و نائاگایی ی ئەمە دا لەنێودەچن · سەسیالیزم لەپرسراو ی پەیداکردن و دابینکردن ی ڕزیی و بژێویی خەڵکە ، بەڵام خواردەمەنیی مانا ی ئازادیی نین ، بەڵکو مرۆڤ هەردەم برسیی و تینوی جیهان ی مەعنەویاتێکە کە مایە ی شادیی ، چێژبەخشیی و بەختەوەرییە بۆ مرۆڤ ، ئەمەش کارێکە کە نە بۆئیشکردن دێتەدی نە بە گفتوگۆ و یاسا مرۆڤایەتییەکان ، لە دوابار دا خۆشی گشتیی سەسیالیزم ئەوەیە ، کە نرخێك ی زیاد لە پێویست بۆ مرۆڤ دەدات · شەیتانەکان پێشبینیەك ی ترسناك و بەخشینی شۆڕەیەك ی کاریکاتێریی بوو بۆ ڕۆژگار ی ئۆکات ، بەڵام هیچ کەسێك نەیەدزانی و سەردەڕی ئۆەی نەدەکرد ، کە دواتر و ڕۆژگارێك ئۆو کاریکاتێرییە دەبێتە تابلۆیەك ی واقیعیی ؟ ! شەش ی ئۆکتۆبر ی سەسیالیستیی ئۆو سەرئەنجامە شومە بوو کە شەیتانەکان باس ی لێوەدەکرد · ئۆوانەی خوازیاری ئۆو شەشە بوون لە گەل و پەداویستیەکانیان تێنەدەگەیشتن ، هەر ئۆو باوەڕیش بوو دەستەیفسکی هاندا کە تاکو مردن دوژمنی سەرسەختی ئۆوانە بێت · ئۆو باوەڕی بە هۆسیایەك ی پشکۆتوو هەبوو ، بەڵام دوور لە گیان ی ئۆروپاییبوون ، هۆس ئۆەی لە توانا و بار دا هەیە کە خاوەنی مەژو و ئەزمون و ئامانج ی تایبەت بەخۆی بێت · دەستەیفسکی دوای ئۆەی سەردەمانێك تێکەڵ بە باس ، کەوکەبوونەوە و چالاکیەکان ی بەرهەستکارانی تەزار و حوکمانیی قەیسەر دەبێت پاشان دەکەوێتە نێو زیندانەکان ی دەوڵەتی تەزارەوە و فەرمانی لەسێدارەدانی بەدەردەچێت · ئۆو ؛ ئۆو بەیار و فەرمانە ی بەشیاو و شایان ی خۆی دەزانی ، کاتێکیش ئۆو فەرمانی سزاکەی هەڵدەوەشێتەوە ، هەرگیز ئۆو چاکەیەی تەزار ی هۆسیا ی لەبیر نەکرد و لەوە بەدوا ژیانی بەوەو گرێدا ، هەرئەم وەفا و چاکەلەبەرچاوبوونەش بوو کە پاڵی بە دەستەیفسکیەوە نا کە نرخ و بایەخ ی گەل ی هۆس بە ئەرتەدۆکس و تەزاریزمەوە گرێبدات ، واتا ئۆو هەم باوەڕی بە ئەرتەدۆکس ی مەسیحێتیی هەبوو هەم بە گەل ی هۆس ، ئەم باوەڕە هەست ی نیشتیمانپەروەرێتیی لەناخی دەستەیفسکی دا دادەکوتێت ، جەنگ ی نەوان هۆس و عوسمانیەکان ئەم هەستە لە ئۆو دا دەگەڕێنێتەوە دواپلە ی جۆش و هەژانی خۆی ! نوسەر باوەڕی وابوو کە جەنگێك ی وەها ڕۆح وگیانی گەل ی هۆس دەگۆڕێنێتەوە و دواجار جەنگێك ی پیرۆز بوو

لەخزمەت بە مەسیح و مەسیحەتیی دا ، ئەو بەجۆرێك لە بیر و باوەڕێك ی لەوجۆرە دا نەدەچێت کە لە ساڵ ی ١٨٧٠ دا بنووسێت : (ئەوەی بە زەبر ی شمشێر نەیەتەدی ، پایەدار نابێت) . بەڵام بە ئەوەك کە کاتێك لە تاوان و سزا دا بێت : { بونەوەرێك ی کەمایەتیی نەکوشتووە ، بەڵکو هێزێك ی کوشتووە } ئەوا باوەڕێك ی وەها لەگەڵ فەلسەفەی جیهانگیربوون ، مرۆڤایەتیی ، ویژدان و بیر و هزری مەسیح دا یەك نەدەهاتەوە ؟ ! ! لە دید ی دەستێپشکی دا ، بگەیشتن بە بیری یەکگرتن ی جیهان لە مەسیحەتیی دا گشت هەکار و کەرەستەیەك ی بەڕەوا دەزانیی ، لە هەمان ی (برایانی کارامازۆف) دا دەڵێت : { ئەگەر خوایەك لەئارا دا نەبێت هەموو شتێك هەگەڵ پێدراو (موباح) ە } ، بەڵام نوسەر خاوەنی یەزدان و مەسیح بوو ، هەربۆیە بیر و هەڵوێستێك ی وەها دژ و ناکۆك بوو کە بتوانێت جەنگێك ی وەها خوێنین بەڕێوەبەرێت ؟ ! مەسیح لەپێناوی ڕزگارکردنی مرۆڤایەتیی دا خوێنی خۆی ڕشت ، بەڵام دیار بوو ئەو خۆی لە بەرامبەر هەڵوێست و بۆچوونێك ی وەها دا ناچار دەبینی کە ئەسقانەکان وردوخاش بکات ، ئەوەش بەڵام ئەو و ویژدانی ئەوی ئازار دەدا ، لەئەنجام دا ئەو نەفرەت لە شارستانییەتێك دەکات کە دەبێت لەپێناوی دا پێست ی خۆێك بگوڕیت ، دەستێپشکی بەم جۆرە لە وەڵامکان ادەکات : (ئەگەر بڕیاری تیرۆریی لەیبەوانیت لەوانیە کارێك ی نەشیاو و ناشایستە بێت ، بەڵام لە کردار دا هەرئەوەیە کە هەیە .) نوسەر لەرە دا بێئاگایە لەوەی کە دروستکردن ی نەتەوەی ڕوس وەك گەلێك ی سەردەست و بادەست لە جیهان دا ، چەندێك لە نرخ ، پایە و شوێنی مەسیح کەمدەکاتەوە ؟ ! گشت مرۆڤایەتیی کەمێك ی هەبژاردە ، باڵا و دەستکردی یەزدانە ، ئەمە مەسیح گووتی ! بەڵام هەرچی و چەنێك بێت ئاقار ی بیری دەستێپشکی ڕووە و هەڵکردنی چرا ی مەسیح و بەرجەستەکردن ی سیفات ی یەزدان بوو لە مرۆڤ دا .
وەك ئاماژەم پێی دا ؛ دەستێپشکی باوەڕی بە گیانی کەمایەتیی نەبوو ، بەڵکو بە پەرەسەندن و کامڵبوون ی شێوە پێژەیی یان پلەپلەیی مرۆڤ هەبوو . ئەو لە ڕووت ی کامڵبوون ی مرۆڤ دا دوو جۆر دەستەاتی دەخستەڕوو ، یەکەکیان دەستەات ی مادیی و ئەوی دیان مەعنەویی ، ئەم دوو دەستەاتەش خەباتە مرۆڤ بەرەو جۆرێك لە ئارامیی یان پێشەویی دەگەنێت .
ڕاسکۆف بە کوشتن ی یەکێك و گەلێ بڕشتبوون ، و شەیتانەکانیش لە ڕووتی شەڕش دا وەك ی دەستەات بوون ، دەستەات دژێت هەکار یان کەرەستەیەك بێت کە توانا ی بەرجەستەکردن ی ئازادیی لەخۆی دا هەبێت ، هەمان ی (هەرزە) چاکترین نمونەیە کە دەستەات و ئازادیی تیای دا بەرجەستە کراوە ! ! هەرزە لەوە دا دیاوەت

ئازادیی بەدەستبهێنێت ، ئەو لەوباوەڕدایە کە سامان دنیاترین و نزیکترین ڕێگەیە بۆ گەیشتن بە هەز و دەستکەوتەکان . ئەو کەسێکی زۆر و لەئەنجامی زۆرگیریی – اغتصاب کردنی دایکە کارەکەرەکەی لەلایەن کەسێکی بەناو ڤێرسیلێقەوە هاتۆتە دنیاوە . هەرزە نە دایکی هەیە و نە باوک ، ئەو دووڕە لە هەر بەسەرکردنەوەیەکی سەز و خۆشویستیی . ئەو لەلایەن پیاوێکی دەندەڤ و نەزان ی فەرهنسیی بەناوی تەچاردەوە دەچەوسێتەوە ، تەچارد ئەتکی ڕەحی دەکات ، دەیبوغزێنێت ، ئازاری دەدات ، ڕیسوای دەکات ، سوکایەتیی بە کەسایەتیی دەکات و بە نەکەر و بەنرخی دەنرخێنێت ، بەڵام هەرزە بەپێچەوانەوە هەزی لێدەگرێت ، لێیدەپاڕێتەوە و تکاکاری دەبێت ، بەڵام ئەوانە هەمووی بەسود دەبن . لەڕە دا پێویستە بگوترێت کە مرۆڤ چەندەک پووچ و بەنرخیش بێت ئەوا خاوەنی جۆرەک لە غرور و و هەست ی شانازییە ، ئەم نەکەرە دەخوازێت لەیەک ساتەدا هەم نەکەر و هەم گەورە و کوێخاش بێت ؟ ! ئەو کەسێک ی سوککراو و ڕیسواکراوە بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا بیردەکاتەوە ، بەڵام ئاخۆ بیرکردنەوە چی لە ژیانی ئەو سەوز دەکات ؟ ! ئەو لەئەنجامی بیرکردنەوە دا خەڵک بە هیچ دەزانێت ، دەیەوێت تەنەی خەی بکاتەوە و خەکیی ڕەزیبگرن ، ئەو دەیەوێت ئاودیوی دیوارە ئەخلاقییەکان بێت ، تاکو هەم ئیعتیبار بە کەسایەتیی خەی بگەڕێنێتەوە هەم بەدەستهێنانی ئازادیی و دەستکەوتەکان . ئەو لە سەرەتا دا دەخوازێت بزانێت کە ، ئایا ڕەی سامان لە ژیان ی کەمەایەتیی دا چیە ؟ ! ئەو دەیەوێت بەهەی پارە و زێڕەوە لەچوارچێوە ی ئەو دەوروبەرە شەواو ، ماندوکەر و ئازاربەخشە دا ڕابکات . لەڕە دا ڕاسکەڕ و هەرزە بەرەو یەک مەبەست و ئامانج شەدەبنەوە ، و یەک تەکشکانیش ڕوبەڕوی هەردووکیان دەبێتەوە ، واتا بەرەو ئەنجامدان ی کارەک کە لەسەروی توانای کاری مرۆڤەک ی ئاسایییە . لە ڕەمان ی هەرزە دا ، کەسایەتیی هەرزە جولەکەیەک ی دەوڵەمەندی ساماندار بەبەگەن و بەڕووشت دەچوێنێت ، لە تاوان و سزایش دا پیرۆزنەک بە مەرو یان جانەوەرەک . بەگومان ئەم دوو پاڵەوانە لەو کارانە ی کە ئەنجامی دەدەن ، هیچ سود و بەرژەوەندییەک ی بەرزی مرۆڤایەتیی تە دا ڕەچاو ناکرێت ، بەڵکو تەنیا هەڵوەدای دەستەاتن ! هەرزە دەڵێت : { من پێویستم بە پارە نیە } ، ئەو وەڵ و عەودالی دەستەات بوو ، دەستەاتەک کە لە سایەی دا دەتوانێت گشت ویست ، ئارەزو و داخوازەک ی خەی بەدەستبهێنێت . هەرزە دەیەوێت لەسەر شارایەک ئاڵتون خەی لەناوبەرێت و بەئازادیی خەی بگات ، ئەو دیمەن ی خەون و خەیاڵەکانی خەی لە ساتەک لە ساتەکان و لە هزر و بیرکردنەوەی خەی دا وەها دەهەنێتەپێشچاو ، کە ئەو ئیدی کەسێک ی ساماندار ی خاوەن

دەستەکات ، و بەهەیوە پارە دەبەشنەتەوە ، لەوە دا ئیدی ئاستییەکانی ناخی ئەو دەردەکەون ، واتا لەوە دایە کە پارە و سامان هیچ کەسێك لە ژیان ، هەسوکەوت و باری دەرونیی ئەو ناگۆڕێت · هەرزە لە وەستگەیەك ی شەمەندەفەر دا : { ئەگەر ئەم جۆرە بۆدەبە بیزانیایە من کێم ، ئەسپ ی لە عەرەبانە دەبەست و لەسەرکەوتنم دا دەست ی دەگرتم } · ئاسکە لە دید و باوەی خۆی دا ، بەدەستهێنانی ئازادیی و دەستکەات لە کوشتنی کەسێك ی بەتاوان و سزا و چەشتنی ئازار ی سیبریا دا بەدەستدەهێنێت ، بەڵام هەرزە بەپێچەوانەوە ، و لەشوێن ئەو کارە پارە کەدەکاتەوە ! ئەو لە شوێنێك دا : { پارە تەنیا هەیەکە کە بەسوکترین و بەنرختترین کەسان دەگەدەدات کە بە بەرزترین پلە بگەن } ، ئەو پوول بە پوول کەدەکاتەوە ، بەڵام لەجەگە ی ئەوەی کەسێك ی ئارام و بەختەوەر بێت ، هەمیشە لە حاڵی بیرکردنەوەیەك ی قوڵ دایە ، کە سەرئەنجام توشی نەچدان و تەکشکان دەبێت ؟ ! تەکشکانی هەرزە لە مردنی ((هەنەچکا)) دایە ، ئەو منداڵێك ی هەتیو و بەکەسە و هەرزە دەیگرێتەخۆی ، هەرزە لەپەناوە ی گەورەکردن و بەختەوەریی ئەو دا تەواوی سامانی خۆی دەبەخشێت ، ئەو لە سەرئەنجام دا پاشکشە لە ئامانجێك دەکات کە دارونەداری لەپەناوی دا کردووەتە قوربانیی · دواجار ئەو لەکاردانەوە ی ئەو تەکشکانە دەرونییە دا دەستدەداتە قوماربازیی ، بەرەایی و پەیوەندیبەستن لەگەڵ خەڵکان ی نەفسنزم و بەبەهرە دا ، واتا بارێك کە ئەو هەوڵەوی پوچیی و تەنیایی دەکاتەوە ·

دەستەیقسکی لەدواتەمەنکان ی ژیانی خۆی دا دەڵێت ! واتا ئەو ئیدی هووە و پیریی دەگەیشت ، زەبری گورچکبڕی چەندساڵە ی زیندان و دژواریی و سەختیی ژیان ، ئەو هەدی هەدی دەچەمێنەتەوە ، و ماندوەتیی لە هوخساری دا وەدەردەکەوێت ! بەڵام ئەو ئەستا خاوەن تاقیکردنەوە و ئەزمونێك ی قوڵ ، دەستکەاتی ژیریی دەستی بەسەر توانایی هزر و بیری ئەو دا گرتووە ، ئەو ئیدی خاوەن پەیامێکە و دەخوازێت بیگەێنێت · دەستەیقسکی لە دواژکان ی تەمەنی خۆی دا ، ناو و ناوبانگێك ی زەر ی پەیداکرد ، ئەو لە بەشداریکردنی یاد و ئاهەنگ ی پەردە هەنانخوارەوە لەسەر پەیکەر ی شاعیر ی ناودار ی هوس ((پەشکین)) ، پلەوپایە ی گەیشتە فەیلەسوف و پەیامبەرێك ، پەیام ی ئەو بە گەل ی هوس و گشت مرۆڤایەتیی بوو ! هەمان ی ((برایانی کارامازۆف)) کە ماوەی سێ ساڵ ی بە نووسینی خایاندووە ، ئەو دوا پەیامە بوو کە بە ئەمانەت و هاستگەیەوە گەیاندی ، ئەو دوای تەواوکردن ی ئەم ڕەمانە چاوەکانی بەهەمیشە لەکنا و لە ساڵی ٣١. ٦ . ١٨٨١ دا دنیا ی پەئازار و ئەشکەنجە ی جەهەشت · لەڕە دا بەگرنگی دەزانم کە چەند دەقکی کورت سەبارەت بە پەیام ی ئەو

مەزنە ناودارە کە ئەمان ی ناوبراوە بنووسم ، چونکە ئەم ئەمانە دوابەشی زنجیرەژیان ی فیکریی و فەلسەفیی ئەدەبیی دەستپێدەکەم . هیوادارم خوێنەر ی هەژا بە حەوسەڵەی زیاترەوە لەخوێندنەوەی بەردەوام بێت .

برایانی کارامازۆف

خەزانی کارامازۆف لە شارچکەیەك دەژین .کارامازۆف پیرەمێردێکە کە سەرتاسەر ی تەمەن و ژیانی بە ئەوشتنزمیی ، شەهوەتبازیی ، دڕندەیی و شاراوەیی بەسەربردووە .سێ ژنی هێناوە ؛ لە ژن ی یەکەمی کە هەمیشە دارکاریی کردووە کوڕێك ی لێدەبێت بەناوی (دیمیتری) ، دیمیتریش کەسایەتیەکی هەرزە ، کاڤام ، هەڵخلیسکاو و هەندێکجاریش دڕم لە فەلسەفەی ئایدیالیستیی دەدات . لە ژنی دووهەمیان ، کە کەسایەتییەکی شاتشاتکەر و هاش و هوشکەر ی هەبووە ، کوڕێك ی لێدەبێت بەناوی (ئیڤان) ، ئەمیش کەسایەتییەکی ئەشنەبیری ترسناکە و گیانەڵك ی ئاژاوەچیانە و وەرانکاریانەی هەیە ، ئەو دەشێت بگوترێت قارەمان ی باوەڕ و فەلسەفە ی ((ئەتگەیی – نەهەلزم)) ە . هەروەها لەهەمان ژن کوڕێك ی تری بەناوی (ئەلێکس ئالیشا) دەخاتەوە کە کەسێکی خەرخواز و چاکەکارە و لەجیهان ی یەزدانناسیی دا قوڵدەبێتەوە و کەسایەتیی خەی پەوەی گرێدەدات ، کە دەتوانین بڵێین ناوەندی فەلسەفەی چاکە و خەرخوازییە لە ئەمان ی برایانی کارامازۆف دا ، ناوەندێك ی ئوناك کە تەواوی کەسایەتیەکان ی تری ناو ئەمانەکە لە دەوری دەئاڕێن . کەسێك ی دی لەنێو ئەم خەزانە دا دەژێت بەناوی (سەمەردیاکۆف) ، ئەو پیاوەکە و بەرهەمی زەرگیریی – اغتصاب ی کارامازۆف ی پیرە لە کچێك ی هەژار ی کێوڵا ، ئەمیش کەسایەتییەکە ، کە تایبەتمەندیەکی پوچ ، بێئابڕو ، فێبباز و هاشوشکەری هەیە و نەکەر ی ماڵکەیە ، ئەم مرۆڤە پێوەندیی لەگەڵ ئیڤان ی زەبرای خۆشە و ستایسی دەکات . لەنێوان ئەم باوك و چوار کوڕە دا ، ژنێك بەناوی (گرۆشینکا) هەیە ، کە هەریەکەیان بەبەدەستهێنانی ئەو دژی یەکتری دەجەنگن .

سەمەردیاکۆف بەو خەیاڵە و باوەڕەی کە گوایە داوایەکی ناوەکیی یاخود ناخ و دەرون ی ئەو واتا ئیڤان جێبەجێ دەکات ، کارامازۆف ی باوك دەکوژێت ، بەڵام لەشوێن ئەو دیمیتری بە تاوانبار دەناسرێت و دادگە لەپای سزاکەی دا ڕەوانەی سیبریا ی دەکات .

دوو بیری سەرەکیی بەسەر جەستەی ئەمان ی برایانی کارامازۆف دا شۆڕدەبنەوە ، یەکەکیان عەشق و ئەوی دیان یەزدانە ، شیاو و گونجاویشە بگوترێت گرۆشینکا و مەسیح یاخود شەیتان و فریشتە . ئەمە پێویستە ئەم ئەمانە وەك ڕەوداوەك ی ڕەژانەیی سەیرنەکەین ،

بەکو وەك سیمبەل ، نیشانە و ئاماژەیەك بۆ گەیاندنی فەلسەفە و بیرۆكەیەكی لێبەوانین ! ! لەرە دا هەریەكە لە كەسایەتییەكان سیمبەلن بۆ دیاردەیەكی مرۆڤایەتیی و قۆناخێك لە كامڵبوونی ھۆشت و ویژدان ی مرۆڤ كە خاوەنی تایبەتمەندیی و پێناسی خۆیەتی : كارامازۆف ی پیر یاخود باوك ، كەسایەتیەكی سروشت ئاژەییە ، كە ھەوەدای سەكس و بەدەستهێنانی دنیا ی شەھوانیەتە ! ! دیمیتری ، ئالیشا ، ئیڤان و سەمەردیاكۆف تەكەڵ و پێكەوە سیمبەلن بۆ قۆناخێك لە گەشەكان ی كەس یان ، مرۆڤێك كە وردە وردە لە سیفەت ی ئاژەییەوە ھووە پاكبوونەوەی گیان و باڵابردنی ھۆشت و ویژدانی مرۆڤ دەوات ، واتا دروستبوونی مرۆڤ ی نوێ . ئالیشا لە شوێنێك دا بە دیمیتری برای دەڵێت : { پەیژە ی شەقوشە بە ھەموومان یەك شتە ، گریمان تۆ لە پلەی سیانزە دا وەستاویت و منیش لە پلە ی یەكەم دا ، لای من ھیچ جیاوازیەكیان نیە } لەسەر ئەم پەیژەیە و لە دواپلە ی سیانزە دا ژنێك هەیە واتا گرشینكا كە لەژێر دەستی بازرگابەك ی پیر (كارامازۆف) دایە ، كە ئەوی لە نەھامەتیی هەژاریی و نەبوونیی ڕزگاركردووە . ئەم ژنە هەركەسە لە دید ، تەوانین و بەرژەوەندیی خۆیەوە لێدەڕوانێت و پێناسی دەكات ، خزمەكی ژنەكە : كچێك ی هەرزە و بەرەڵایە ، كارامازۆف : سەزانیی ، هەندێك ی دی : ئاژەڵە ، كەسانێك ی تر : نەخێر فریشتەیە ، دیمیتری : ژنێك ی ئاگرئاسا و بێئامانە ، ئالیشا : كەسێك ی سادەیە . لەرە دا دەتوانین بڵێین ئەم ئافرەتە ھەموو ئەو سیفەتانەی تە دا هەیە یان بەجەرگێك ی دی : ئافرەتێك ی گەنج ، سەكسیی ، بەگەن ، سیفەت ئاژەییی ، سەزدار ، ئازاربەخش ، سەرشێت و … تاد . كارامازۆف ی پیر گشت سامان و مۆكی خۆی دەكاتە میراتبەش و بەسەر منداڵەكانی دا دابەشی دەكات ، بەڵام ئەو بەشی دیمیتری كوڕی بە گرشینكا دەبەخشێت . گرشینكا كەسایەتیەكە وەك ئاگر لەدوی پووش دەگەڕێت ، نەهەنگەكە و دەوروبەرەكەی خۆی هەڵدەلوشێت ، ئەو ئارەزوی ئاودیوبوون ناكات ، بەڵكو لێستەكەكە و یاری پێدەكرێت ، و لەبەرامبەر دا ئەویش یاری بەخۆڕك دەكات . كارامازۆف لە دیدی ئەم ئافرەتە دا كەسایەتیەكی سوك و بەنرخ ! ، ئەم پیرەمێردە گشت شەوێك لەپەرەز ی ئاوكردنی ئەو دا دەبێت تاكو لەگەڵی دا سەرجەگەیی بكات ، بەڵام گرشینكا نەخێی دەداتە دەست ئەو و نە كەسێك ی وەك دیمیتری كە شێت و شێدای بووە . ئەم ئافرەتە بەھەردووكیان ئادەبوورێت ، تاكو كار دەگاتە ئەو شوێنە ی ، كە ململانێی نێوان باوك و كوڕە دەگاتە مریشكەشێ یان ئەوپەڕی تووندوتیژیی و كینانێك ی داخراو . كارامازۆف ی باوك بەجەرگ شێدای ئەو ژنە دەبێت كە گشت ئازادیەكی لەژوت دەبێت و دەبەتە

کێڵەی ئافرەتێك ، دیمیتریش لەلایەکی دیکەوە بەجۆرێك شێدای جوانیی و سەرنجڕاکێشیی گرشینکا دەبێت ، کە کەسایەتیی ئەو دیل و شەتێك دەکات .
ئازەزو و شەهوەتی دنیایی و بەدەستهێنان ی ژیان بەجۆرێك لەو کەسایەتییانە دا قوڵدەبێتەوە کە دەیانکاتە ئاژەڵێك و بۆنجامدان ی تاوان و کاری ناشایستە خیان ئاودیوی سنورە ئەخلاقییەکان دەکەن ، باوك دەڵێت : { ئەو وەکو قاڵەنچەیەك پاندەکەموە } ، دیمیتری بەرامبەر بە باوکی : { نازانم لەوانەیە بیکوژم و لەوانەیشە نەء ، دەترسم کاتێك بێت و نەتوانم تەحەمولی چەوچاوی بکەم ... } کار لەپەناوی بدەستهێنانی ئەم ژنە دا بەڵادەیەك دەگات ، کە دیمیتری لەنیوەشەو دا دەسکە هەموانیەك بەسەری باوکی دا بکەشێت و (بیبورنەتەوە) ، سەمەرد یاکەف کە چاودێریکەر و خاڵەماسدەر ی ئەوداوەکە ی نەوانیان دەبێت ، دەڵێت و لە پشتەوە کار ی لەدانەکە دەگەنەتە ئەنجام و کارامازۆف ی باوك (دەکوژێت) ، دیمیتری لەدوای ئەو ئەوداوە هەڵدێت و هەڵدوی گرشینکا دەکەوێت ، سەرئەنجام بەڵام پالیس ئەو واتا دیمیتری لەکاتی لوتکە ی مەستیی ، شادیی ، عەشق و دەداری دا دەستگیردەکەن و دواجاریش تاوان ی کوشتنەکە بەسەری دا ساخدەبێتەوە ، پاشان بە بەسەربردنی شونی سزاکەی ، بەسزای کار ی بەزەر وگران هەوانەی سیبریا دەکرێت ، گرشینکاش لەلایەکەوە فریوی پارەی باوکە و لەلایەکی تریشەوە پەیمانی هاوسەرگیریی بە کوە واتا دیمیتری دەدات .
ئەو شادیی و سەرمەستیە ی دیمیتری و گرشینکا دەیچەژن و زەرجاریش کە لە ژیان و دەوروبەر ی کەسایەتیکانی ناو ڕەمانکانی دەستەیفسکی دا دەنەبەرچاو و وێناکردن ، نیشانە و ئاماژەیەکن بە هەستکردن و پێشبینیکردن ی ئەوداوەیان کارساتێك ؟ ! ئەم جۆرە شادیانە لای نوسەر مانا و مەغزا ی قوە دەبەخشن ، بەو واتایە ی کە هەر شادیەك مەعنەویی نەبێت شادیەك ی لەرزەك ، کاتیی و تێکشکێنەر کە ئەنجام بە لەناوچوون ی مرۆڤکان کاتایی دێت .دەستەیفسکی هەروا بە هە ، لەخۆا و بەبناغە کەسایەتیی و پاڕەوانکانی خی بەسزا ندەگەیاندن و لەنەوی نەدەبردن ، ئەو لەڕگە ی سلیقە و نەریت ی ئەدەبیی خیەوە بەجۆرێك زەمینەسازیی بۆ خۆقاندن ی ئەوداوە پێشبینینەکراوەکان خشدەکرد کە ئاوس بێت بە کۆستەی شادیی ، خۆشیی ، ڕابواردن ، مەستیی ، و عەشق ، واتا نوسەر لە لوتکە ی شادیی ، مەستیی ، عەشق ی سوتەنەر و چێژ ی دنیایی دا کەسایەتیکانی خی دەگلاند بە ئەنجامدان ی تاوان .
دیمیتریش لەهەمان لوتکە ی ئەو شادییە دا بوو کە هەوای کوشتنی باوکی دابوو ، ئەو هەرچەندە لە دادگە دا بەرگریکی زۆری لە

بەتاوانیی خۆی دەکات ، بەڵام بەسود دەبێت ، و کۆتنووسی ڕووداوەکان گشتی شایەتیی لە ئەنجامدەری تاوانەکە کە دیمیتریە دەدەن ، بەڵام لەڕاستی دا سەمەردیاکۆف ئەنجامدەری ڕاستەقینەی تاوانەکەیە ! کەسایەتیی سەمەرد ڕووکەشی ترسناك و دڵخیی لە برایانی کارامازۆف دا دەگەڕێت ، ڕووكەشێك کە زۆر جێگەی مەبەستی دەستپێکە ! ! هەر ئەو جەمەبەست و خواستڵەسەربوونەیشە هانی نوسەر دەدات کە سەمەردیاکۆف بکاتە سیمبۆل و ناوەندی ڕووداوێك گرنگ ، کاریگەر و هەژێنەر. سەمەردیاکۆف بۆچی هەندێ جێگەی بایەخ و گرنگیپێدانی دەستپێکە ؟ ! سەمەرد دەربەی چەشنێك لە جیهانی ناوەوەی ئیڤان کارامازۆف ، ئەو واتا سەمەردیاکۆف گیاندارێك ی بەزارکەر و نەفرەتلێکراوە ، ئەو ، ئەو بەزاریی و نەفرەتبارکەوتنانە بەشایستەی خۆی دەزانێت و لەژێر شوێنی ڕووداوەکان دا دان بەوە دا دەنێت ، لەڕاستیی دا ئەو حەزی لە نەفرەتبارکەوتن و ڕیسوابوونە . ئەو بەهەی بەبەشبوونی ئیڤانی زۆبەرای لە میراتی باوکی ، کارامازۆفی باوکیان دەکوژێت ، بەبەئەوەی ئیڤان ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ داوای ئەو کارەی لێکردبێت . ئەو کاتەك کە ئەم کارە ئەنجام دەدات ، لەدید و بۆچوونی خۆی دا وادەزانێت کە داوا ، تکا و ئارەزوویەکی گەورەکەی خۆی کە ئیڤانە بەجێهێناوە ، واتا ئەوەی لەدەریا ی دڵی ئیڤان دا بەشەوێکی زۆر ئاڵۆز و پێچاوپێچ مەڵەی دەکرد ، لەواقیع دا ئەنجام درا ، ئیڤانیش بەوکارە توشی سەرلێشێواویی ، سەسوڕمان ، دڵشدامان و دەروناڵاوازیی دەبێت ! دەتوانین بڵێین ، سەمەردیاکۆف سیمبۆل و خاڵی پێکگەیشتن ی ئایدیا و کردارە ، یان تەواوکەری کەسایەتیی ئیڤان .سەمەردیاکۆف نیشانە و هێگری مانا و بوعدێك ی زۆر قوڵ و پێچاوپێچ ی مرۆڤایەتییە واتا ئەوەی کە لە جیهانی نائاگایی (لاوعی) ئەمە دا دەردەکەون ، نالەپرسراو ، جیا و سەربەخۆ لە کردار و ویژدانمان نین ، هەر لەو دید ، ڕوانگە و باوەڕیشەوەیە کە سەمەرد لە شوێنێك دا بە ئیڤان ی برای دەڵێت : { تۆ زۆر حەزت لە کوشتنی باوکت بوو ، بەڵام تۆ نەتدەتوانی ئەو بکوژیت ، ئارەزومەند و خوازیار ی ئەوە بوویت کە کەسێك ی دی ئەو کارە ئەنجام بدات . } .

ئیڤان لەناخی خۆی دا هەرگیز هەستی بەوە نەکردبوو کە ئارەزو یان خواستێك ی لەوجۆرە لە ناخ و ویژدانی دا چەکەرەی کردبووبێت ، بەڵام کاتێك ئەو ڕوبەڕوی واقیعێك ی لەوجۆرە دەبێتەوە ، دڵشۆڕێت و لەدەرونی خۆی دا و پاش لێکدانەوە و تاوتوێکردن ، دڵگاتە ڕاستییەك کە لە شوێنێك دا بڵێت : { بڕۆ ، من چاوەڕێ ی ئەو کارە بووم ،

لەبەرئەوە داستە من دەمخواست ئەو بکوژم } . بەڵام ئەوەی کە سەری ئیڤان لەم هەنان و بردنانە دەسوەمنەت ئەوەیە کە : { ئایا من تاکو ئەو ڕادەیە حەزم لە مردن ی باوکم بوو ؟ ! } سەمەردیاکاڤ لەوە دا و داستەوخۆ بە ئیڤان دەڵێت : { بەڵێ تە کووشتت ، پیاوکوژی داستەقینە تێیت ، من تەنیا یارمەتیدەرکی تە بووم … } سەمەرد لە دادگاییکردنی ئیڤان و لە بیر و ویژدانی خۆی دا تەنیا یەک بڕگە دەبینەتەوە ، ئەویش دەقی قسەیەکی ئیڤان خۆیەتی کە لەکاتێخی و لە میانە ی گفتوگۆیەکی لەگڵ سەمەردیاکاڤ دا بەگوێی دا دەدات و پێی دەڵێت { ئەگەر یەزدانێك نەبێت ، ئەوا هەمووشتێك ڕێگەپێدراو (موباح) ە } سەمەرد ڕێك لەسەر بنچینە و هەڵزی کاریگەریی ئەو قسەیە ی ئیڤان دەبێت کە تاوانێك ئەنجام دەدات . ئیڤان لە ڕوانگە و دید ی یاسا ی مرۆڤایەتی و زانست دا کەسێکی بەتاوان ، بەڵام لە دیدگە و دنیابینیی ئەخلاقیاتەوە هیچ دەرفەت و ڕێگەیێك نابەخشرێت ، کە ئیڤان بەدەر و دوور لە تاوانێك ی لەوجۆرە بێت . سەرئەنجام ئیڤان لە شوێن و پاداشتی نکۆیکردنی لە یەزدان ، خۆی لەناو زبڵدان و زەنگاوی بێگانبووی گیانی ئەمە ، واتا سەمەردیاکاڤ دا دەبینەتەوە ، لەبەرامبەر گەیشتن بە دواپلە ی پەیژەیێک ی پتەو و تەکمەدار لەپێناوی بەدەستهێنانی جیهانێك ی ڕوناك ، هۆشت و ویژدانێك ی باڵاتر ، خۆی لەنەو شیو و دەڕێك ی تاریك دا دەبینەتەوە ، لەشوێن بەدەستهێنانی ئاوەزێك ی هۆشنتر و تەندروستتر ، دوچاری جۆرێك لە ناهاوسەنگیی دەرونیی و ویژدانیی دەبێت . ئیڤان لە بیرکردنەوە ، ئامان و ناسینی دەرون و ویژدانی خۆی دا ڕووبەڕوی ئازارێك ی قوڵ دەبێتەوە ، کاردانەوە و کاریگەریی ئەنجامبەندیی و گەیشتنی ئەو بەو ڕاستییە ی کە خەیشی بەشکی گرنگە لە تاوانەکە ، بەجۆرێك لەو دا دەڕنگەدەنەوە ، کە هەست بە دووکەرتبوونی کەسایەتیی خۆی بکات و ڕووبەڕوی شەیتان ببێتەوە ، ئەو شەیتانەش خەیاڵی : { تە خەمیت ، بەڵام بە ڕوخسارێك ی تر، تە ڕاگەیەنەری بیری تایبەتی منیت ، تە پڕوپوچترییەن بیر و خەیاڵ هەڵدەبژێریت } . زۆرێك لە بار ی ژیان و کاردانەوە دەروونییەکان ی کەسایەتیی و پاڵەوانەکان ی دەستێڤسکی دەنگدانەوەی بار ی کەسایەتیی و بەسەرهات ی ژیان ی واقیعیی دەستێڤسکی خۆی بووە کە دەژگارانێك لەگڵیان دا ژیاوە . لە دەمان ی ((قوماربازی)) دا هەنینەوە و وەسفکردن ی بار ی دەرونیی پاڵەوانەکە ی دێك و کتومت وەسفی بیرکردنەوە و ژیان ی تایبەتیی دەستێڤسکی خۆی بووە کە سەردەمانێك کاتەکان ی ژیانی خۆی بە قومارکردن لە گازینەکان ی نەمسا ، ئەڵمانیا ، ئیتاڵیا و سویسرا دا بەسەربردووە . لەڕە دا دەتوانین بڵێین کەسایەتیی ئیڤان هەڵگر ی باری کەسایەتیی و فیکریی

دەستپێشکی خۆی بوو کە ماوەیەک ی زۆر بیر ی یەزدان بەخەیاڵ سەرقاڵ دەکات ، واتا بیرێك کە سەرتاسەر و بەهەمیشە ژیانی خستووەتە ئازارەوە ، نکۆیی ئیقان لە یەزدان هەمان نکۆیی دەستپێشکی بووە لە یەزدان ، کە سەردەمانێك ی زۆر ئەویش ئاماژەگری دەبێت . لەدید و تێڕوانینی دەستپێشکی دا ئیقان هەمان ڕۆح ی سەمەردیاکەف دەبینێت ، واتا ئیقان بەرجەستەیەکە لە ڕۆح و ویژدانی ئەو ، بەڵام ئەو مەودا دور و جیاوازیە ی کە لەنێوان ئیقان و دەستپێشکی دا دروستدەبێت تەنیا ئەو بارە مەجازییەیە کە ئیقان هان دەدات تاوانێك بە ناڕاستەوخۆ ئەنجام بدات ، دەنا نوسەر لە ژیان ی خۆی دا هەرگیز ئەنجامدەر و نەخشەداڕێژەر ی هیچ تاوانێك نەبووە ، واتا ئیقان کەسایەتییەك ی دادگاییکراوی خۆیە و ویژدان ی دەستپێشکی خۆی بووە و هیچی تر .
ئالیشا و قژە زیسیم دوو ڕوخسار ی ڕوناك و نورانین لەبەرامبەر ئەو کەسە دەروننەخۆش و دووکەرتانە دا .ئالیشا قوتابی یان ئیماندارێك ی بیر و فەلسەفە ی مەسیحە لە خەڵوەتگەیەك ی ئارام دا ، ئەو نە ئەولیایە و نە سۆفی ، بەهەمان شێوەش نە کەسێك ی خەیاڵیی یان فریشتەییە ، بەڵکو مرۆڤ یان کەسێك ی ڕیالیستییە و ئاشنایی بەو دەوروبەرە بگرەنبووەوە هەیە کە تیای دا هەست بە بەرپرسیارێتیی ، لێپرسراوێتیی و پابەندبوونێك ی ویژدانیی و ئەخلاقیی دەکات ، ئەو کەسێك ی مرۆڤدۆستە کە لە ڕۆژگاری خۆی زیاتر هەنگاوی بیروباوەڕ و ئاکار ی چاکەخوازیی و مرۆڤدۆستیی هەڵهێناوەتەوە ، بەڵام ڕاستییەك هەیە ، کە ئەو ، واتا ئالیشا ناتوانێت هەڵەسبازیی و شەهوەتپەرستیی کەسایەتییەکان لە دنیا ی ماتریالیی دا خامۆش یان لەناوببرێت ، ئەو کەسەکە کە لە جیهان ی واقیعیات دا گۆڕە بووە و باوەڕێك ی ساخ و دروستی بە بوون ی یەزدان و موعجیزات هەیە ، بەڵام موعجیزە بنچینە و کۆکە ی بیر ، بیرکردنەوە و ڕەوشتی ئەو نیە ، بەڵکو هەکار و هەوێنی پشانازیی بیروباوەڕی ئەو . موعجیزە باوەڕ دروست ناکات ، بەڵکو بەپێچەوانەوە .

ژیان لای دەستپێشکی بەهەشتەکە ، کە ئەمە لەناوی دا دۆزین و بەڵام ناخوازین لە مانا ی ڕاستەقینەی ئەو ژیانە تێبگەین ، هەروەها هەریەکێك لە ئەمە لەم ژیانە دا گوناهبارین بەرامبەر گشت کەس و هەر ڕووداو یان دیاردەیەکی مرۆڤایەتیی کە ڕوودەدەن ! ژیان ی مرۆڤ لەنێوان ئەم جیهان ی بەهەشت و هەستی گوناهباریە دا دەکرێت بەدەربەی جۆرێك لە جیهانیبوون ی ئازاری مرۆڤایەتیی وەنابکرێت ، کە دەستپێشکی لە ڕەمانکانی دا هەوڵی بەرجەستەکردنیان دەدات .

تاوان بۆتانیا پێویست نیە بە قوربانییەکەی و تەواو ، بەکو پێویستە بە گشت لایەنەکان ی کۆمەڵگە و هەر تاکێکی ئەو کۆمەڵگەیەشەوە ، کاتێك کەسێك کە لە خەیاڵ و هزری دا حزب یان ئارەزو ی تاوانێك دەکات ، ئەگەر لە کرداریش دا ئەنجامی نەدات هەر بە تاوان دەژمێردرێت ، بە نمونە : لەگەڵ چۆتە یان گەندەکارێك کە هەشتا وخساریمان نەبینیوە ، ئەوا چۆتەیی یان گەندەڵییمان ئەنجامداوە ، لەگەڵ بابکوژێك کە بەهەی خوێندنەوەمان لە ڕۆژنامەیەك دا ناسیومانە ، دیارە بابکوژییمان کردووە ، لەگەڵ شەهوەتبازکیش دا زۆرگیرییمان کردووە ... تاد بەخشینی ئەم بوعدە یاسایی ، دەروناسیی ، فەلسەفیی و ئەخلاقییە پێچاوپێچ و ئاڵۆزە بە کۆمەڵگە یان ئاکار و ویژدان ی هەر تاکێك ی کۆمەڵگە ، دەرخەر و بەڵگە ی ئەوەیە کە ئەمە ی مرۆڤ دابە و ناپێویست نین بۆ تاوان و کارە ناپەسندانەی کە لە کۆمەڵگە و دەوروبەر ی هەریەکێك لە ئەمە دا دەگوزەرێن ، واتا ئەمە ی مرۆڤایەتیی لەپرسراو و بەرپرسیار ی هەموو ئەو هەواو و کارانەین کە کۆمەڵگە بەرەو زەنگاوی وەرانیی و نادادپەروەریی دەبەن . دەستێبڕسکی دەخوازێت ئەو پێیامەمان پێبگەنێت ، کە بە هۆگاربوونمان لەو بار و هەلومەرجە سەخت ، دژوار و ئازاربەخشانە ، دەبێت خاوەن عەشقێك ی یەزدانیی بین ، عەشقێك کە بەکەتا و بەسنورە ، عەشقێك کە گەردونییە ، و لە دیدی نوسەر دا تەنیا ڕەگە و دەرچەیەکە کە دەتوانێت هەم شفا بەخش و ڕزگارکەر بێت هەمیش هۆز ی ئەوەمان پێدەبەخشێت کە توانا ی خەواوسەنگکردنمان لەنەوان دنیا ی مادیی و مەعنەویی دا هەبێت ! ئالیشا وەك مەمەك لەنەو تاریکایی دەرون ی مرۆڤ و جەنگەستان ی کۆمەڵگە ی مرۆڤایەتیی دا دەسوتێت ، ئەو بەهام لە هەوناکاییەکی پێشادیی و بەختەوەریی دا دەژێت ، هەر ئەو هەوناکییەشە کە هانی منداڵان ، ویژدانپاك ، هەژاران و زوەملەکراوان دەدات کە لە دەوری ئەو بسوڕنەوە . بەهام ئایا ئیڤان لەبەرامبەر بیری ئایینیی و یەزدانپەرستیی ئالیشا ی برای دا چ ڕەگەیەك ی دی دەگرێتەبەر ، و چۆن بیر لە دەز ی یەزدان دەکاتەوە ؟ ئیڤان باوەی وایە کە ڕاڤەکردن و هەونکردنەوەی دەزە دنیایی و کەشە مرۆڤایەتییەکان لە دیدگە و دەروازەی خواوەندێتیی (ئیلاهیات) هەوە هەڵە و بەدوور لە لۆژیك دەزانێت ، ئەو باوەی وایە پاداشتی مرۆڤ لەودنیا دا دەشێت چ سود و مانایەك ی هەبێت ، لەکاتێك دا کە لەم دنیایە دا ئەو سەرتاپای ژیانی بە بێچارەیی و ئازار و سزا بەسەربردووە ؟ ! چ چێژ و خۆشییەك لەوە دا دەبینرێت ، کە ئەم لە پێنجەرە ی بەهەشتەوە بە ئەو کەسانە بڵێت کە لە دەزەخ دا دەسووتێن و ئازار دەچێژن ؟ ! ئایا ئیدی بوون ی یەزدان و یاساکان ی ئەو چ مانایەك دەبەخشن ،

لەکاتێك دا ، کە ئەو ڕۆژە ی میرغەزەب (جللاد) هاتك دەگەڕێت ؟ ! لەڕاستیی دا ئیڤان دەخوازێت هیچ دەزرۆخ و سزایەك لەئارا دا نەبێت و گشت جیهان و مرۆڤایەتیی ئاشت بکاتەوە ! ! ئیڤان لە گفتوگۆیەکی دا لەگەڵ ئالیۆشا دا : { من چەن دەتوانم لە یەزدانێك تێبگەم کە لەسەرو ی تێگەیشتنی منووێیە } . ئەم جارە بیرکردنەوانە ی کە لە مێشك و دنیابینیی ئیڤان دا دەن و دەچن ، دەربەی واتایەکە کە ئەو یەزدان نیت ناکاتەوە ، بەڵکو لەبەرامبەری دا خەی بەلاواز دەبینێت .

ئیڤان دژی کڵێسا و یاساکانیەتیی ، دژی خوای فەرمیی ، ئیداریات ، خەزانیی و دژی فەرمانڕەوایانە ، ئیڤان ناخوازێت هەرگیز یەزدانێك پەسەند بکات کە بەزەر بەسەری دا بسەپێنن ، دواجار ئەو باوەی بە یەزدانێك نیە کە کەڵلایەن مرۆڤەوە دروستکراوبێت ، ئەم جارە یەزدانە ناتەبا و نەگونجاوە لەگەڵ بیرکردنەوە و ڕۆح ی مرۆڤ . ئیڤان بەو باوەڕە و ڕاستیەە گەیشتووە ، کە بیر ی یەزدان لە نەو گیان و ویژدانی هەموومان دا دەژێت ، بەڵام لەبەرامبەر ئەو پرسیارەی کە ، ئایا یەزدان مرۆڤ ی دروستکردووە یان بەپێچەوانەوە ، نایەوێت وەڵام ی ئەو پرسیارانە بداتەوە ، چونکە ئەو عاشقی مرۆڤ و عەشق ی یەزدانیی پشتگوێ دەخات ، ئەم جارە ئاقار و شێوەش لە فەلسەفە ی ئەدەبییی دەستێپەسکی دا کار بە باوەڕەهێنان بە شەیتان کەتایی دەهێنێت . ئیڤان لەوە دا دەبێتە دەرکەوتە و بەرجەستەیەك لە شەیتان ، ئەو لەکات ی تالەهاتن وەڕێکردن دا بەرکەوتن لەگەڵ شەیتان دا دەکات ، ئەو شەیتانەش ئیڤان خەیاتیی و لە ناخ و دەرونی دا خەی دەردەخات و دەکەوێتە گفتوگۆ و دیالۆگەوە لەگەڵی دا . شەیتان یەزدان دەناسێت ، بەڵام نکۆیی لەدەکات ، ئەنجام ئیڤان لەسەربنچینەی چەند بەچوون ، بیرکردنەوە و هەڵوەستەك ی شەیتانەوە بەڵگەی نەبوونیی یەزدان بەدەستدەهێنێت . بەڵام ئەو وەڕێبەت لەم بەباوەڕیی و نکۆییکردنە ی خەی ئاسودە و دنیا بێت ، کاتێکیش شەیتان ڕوبەڕوی دەوەستێت توشی ڕاچڵەکاندن دەبێت و ڕادەکات ، چونکە سەخت ، دژوار و ناتەبایە کە کاتێك مرۆڤ هەست بەپەویستبوون ی شتێك لەنەو ناخ ، دەرون و ویژدانی خەی دا بکات و نکۆیی لێبکات . ئیڤان کەسێکە بەپەی خەی دەچێتە دەزرۆخەوە ، ئەو نەخۆشە ، واتا نەخۆشیی یەزدان ، ئالیۆشا لەئەنجام دا دێت و ناوچاوان ی ئیڤان ی برای ماچ دەکات ، ماچیش تەنیا وەڵامێك ی شیاو و تەندروستە کە مەسیحییێك دەتوانێت بە بەباوەڕێك ی بداتەوە ، چونکە لەبەرامبەر لەژیك ، بەڵگە و سەلماندن دا دەتوانرێت تەنیا عەشق دەربەدرێت . باوەڕ و ئیمان نە بەڵگە ی لەژیك بیان دەکرێت

نە بە فە و ئیرادەش دروستدەبێت ، ئالیشا باوەی وایە کە سەرئەنجام هەر یەزدان سەردەکەوێت ، ئیفانیش یان بە ناکایی حەقیقەت و بەدەستهێنانی ژیانێك ی نوێ دەگات یان لەنێو بەباوەیی و نکۆیکردن دا لەنێودەچێت ، لەبەرامبەر ئەمەش دا ئالیشا نزا ی خێر و چاکە بە ئیفان ی برای دەکات ٠

ئەم هاوماناە مەزنە دەربەی شەوازێکە لە جیهان ی بیرکردنەوە و خاوەندارێتیی فەلسەفە ی ئازادیی و ئاودیوبوونی دەستیڤسکی کە دەگاتە دوالوتکە ی کاکێداریی و ماناداریی خۆی ٠ نوسەر بەبەرجەستەکردن ی ویژدان ، هۆشت ، هەستیەت ، بیرکردنەوە ، باوەڕ و کاردانەوەکان ی مرۆڤ دەبینین کەمتر گرنگیی بە ژیان ی هەواڵت و جیهان ی دەرەوە ی کەسایەتییەکانی دەدات ، کەسایەتییەکانی دەستیڤسکی نە نان دەخۆن نە پیاسە و گەشت و گەڕان ٠ ئەو جیهانە ی کە نوسەر لە دیدگە ی خۆیەوە بیدەڤانێت ، جیهانێکی جەنجاڵ و شەواوە کە هەرکەس دەخوازێت باوەڕ بەخۆی بهێنێت و بەئامانجە هۆکەش و دنیاییەکانی خۆی بگات ، ئەم جیهانە شپەڕەو و لەقولاقەش بەشەوە ی هروژمەشپەلەك خۆی دەکوتێتە نێو قوڵایی بیر ، ویژدان و مەعریفە ی خوێنەرەوە و بەپەویست هایدەچەکێنێت ٠ ئەوەی ئازار ی کەسایەتییەکانی دەستیڤسکی دەدات ترس لە پاشەڕۆژ یان نەخشیی نیە ، ترس لە پەیداکردنی هەزیی و هەژاریی نیە ، بەڵکو تەنیا دەز ی یەزدانە ، یەزدانیش لە دیدی ئەو دا ئەو خەسڵەت و تایبەتمەندییە موتەقەیە کە تەواوی دەزە سروشتیی ، مرۆڤایەتیی و گەردونییەکان لە بوونیی ئەو دا هەنگدەنەوە و سەرچاوەدەگرن ! دوورکەوتنەوە و نکۆیکردن لە یەزدان و سروشتی ئەو دەبێتە هۆکاری ناهاوسەنگبوون و لاسەنگبوون ی ژیان ی مرۆڤ ٠ئەو دراما واقیعییە ی کەئەمە ئەمڕۆ لە سەدەی بیست و یەکەم دا دەیبینین و لەناوی دا دەژین ، نیشانە و هەمای دوورکەوتنەوە ی ئەمەیە لەو هاستیی و حەقیقەتەی کە هاوسەنگیی ئەمە ی هاگرتووە ، لەهەمان کاتیش دا ئەمە ئەو بونەوەر و دیاردە مرۆڤایەتییەین کە نوسەر دەستیڤسکی وزەی بیرکردنەوە و هەز ی داهێنانی خۆی لە ناسینی دنیا ی دەروناسیی و ناوەوەی ئەمە دا بەخشیوە ، بەڵام ئەم حاڵەتەش نابێت ئەمە بگەنێتە ئەو باوەڕەی کە نوسەر کەسێك ی دەروناس بووە و لەو دید و هێزنیوە بە مرۆڤ وکەسایەتییەکانی هانیوە ، هەروەك خۆیشی دەڵێت : { هەندێك کەس من بە کەسێك ی دەروناس ناودەبەن ، بەڵام دوور لەڕاستییە ، من تەنیا کەسێك ی هیالیستییم لە بەرزترین ویژدان دا ، واتا من قوڵترین حاڵەتی هەستیی مرۆڤ پشان دەدەم ٠ } ئەوەی لای نوسەر جگەی بایەخ و گرنگییپێدان بووە ، جیهانی ناوەوە و دنیا ی نائاگایی مرۆڤ بووە

نەك جیهان ی دەرەوەی ئەو کە جیهانەکە وەك تەلەوانینەك ی شاراوە و نادیار وایە کە هەر سات و کاتە بەپێی واقیع ی جیهان ی ماتریالیی گیانی بەسەر دا دێت . ئەو دەخوازێت ، کە ئەوەی لە دەریا ی ویژدان و نائاگایی ئەمە دا مەلە دەکات بیخاتە نەو دنیا ی ئاگایی ئەمە ، و دواجار وێنە و دیمەنێك بەو جیهانە ببەخشێت کە ناوی دنیا ی ناوەوەی ئەمەیە . کار و ئامانجی دەستێپشکی ئەوە نیە کە شتەکمان لەنەو دنیا ی واقیع و خەیاڵ دا بەبەرجەستە بکات ، بەکو کاروانی ئامانج و فەلسەفە ی ئەو ڕووە و دوو جیهان ی جیاواز و دژبەیەك ەدەکات ، ئەو کەتاجار دەخوازێت ئەو دوو جیهانە پێکبگەنێنت و ململانێ لەئاشتینەهاتووەکان لەگەڵ یەکدی تەبا و ئاشت بکاتەوە .

جیهان ی ئەم کەڵە نوسەرە ناودارە ی نەو دنیا ی ئەدەب جیهانەك ی سێیر ، سەرسوهێنەر و ئاڵۆز کە خوێنەر و هەگران ی بەپێویست دەبەت بەشێنەیی ، هەستیاریی ، هوشیاریی و تێگەیشتنەوە هەڵسوکەوت و مامەڵە ی لەگەڵ دا بکەن . لەدواجار و دوا وشەم دا دەڵێم : ئەوکەسەی بتوانێت بەتێگەیشتنی تەواوەوە سەر لە کەد ی نهێنیی ، بیرە شاراوە و دنیا ئاڵۆزکەی دەستێپشکی دەربکات ، ئەوا دڵنیام دەرك بە مانا ی ئەو ئازادییەش دەکات کە نوسەر دەخوازێت بە هەر مرۆڤەك و گشت مرۆڤایەتیی بەرهەمیبهێنێت ، دواجار ئەوە خوێنەرە کە لە میانە ی ئاودیوبوون ی مرۆڤەکان دا دەتوانێت هەم یەزدان و هەمیشەوناکایی ئەو بەدەستبهێنێت .

کەتایی

سەرچاوەکان

١- دەستێپشکی / لەکەڵینەوە – فارسی
٢- ەمانی برایانی کارامازۆف / دەستێپشکی – فارسی
٣- ەمانی تاوان و سزا / دەستێپشکی – فارسی
٤- ەمانی گەلە / دەستێپشکی – فارسی
٥- ەمانی قوماربازدەستێپشکی – فارسی
٦- یاداشتی خانەی مردوان / دەستێپشکی – فارسیP
٧- دربارەی ادب / فارسی
٨- دربارەی ادبیات / مەکسیم گۆرگی / فارسی
٩- گۆڤاری ەوناکبیریی / سوید – کوردی
١٠-گۆڤاری یەکگرتن / دانیمارك – کوردی
١١- گۆڤاری پ م / ئەمانی ساڵی ١٩٩٨ ژمارە یەك لاپەڕەکانی ٨٢ ، ٨٣

، ٨٤ ، ٨٥ ، ٨٦، ٨٧ و ٩٧
James N. Frey / Wie man einen verdammt guten Roman – ئەمانی
١٢- schreibt

(کەمەی تەعالی ژنانی کورد) (1919).. د. فاخر عالی

(کەمەی تەعالی ژنانی کورد) (1919)،
یەکەمین کەمەی ڕۆکخراوەیی ژنی کورد لە سەدەی بیستەمدا

هەر لە کۆنەوە هەگەزی مێینە پێکهاتەیەکی سەرەکی کەمەگەو پێکهێنەری مێژووی جیهان بووە، بەگوێرەی هەلومەرجی سەردەمە مێژوویەکان و جۆرایەتی نەتەوەکان ڕۆڵی خۆیان بینیوە، لە خراپترین و باشترین دۆخدا هەگەزی مێینە جێدەستێکی باڵایان هەبووە. وەك ئەوەی لە سەرچاوە مێژوویەکانیشدا تێبینی دەکرێت، بەرەوپێشچوونی ڕۆڵی ئافرەتانیش لەگەڵ هەوتی ووداوەکاندا بووە، پەرەسەندنە فکری و سیاسییەکانی وڵاتانی جیهان لە چ ئاستێکدا بووبێت، ئافرەتانیش لەژێر ئەو کاریگەرییانەدا چالاکی و جوڵانەوەیان ئەنجامداوە. ئافرەتانی کوردیش لەنێو ئەم گۆڕانکارییانەی جیهاندا بێبەش نەبوونە، ڕاستەوخۆ لە دوای ئەو هۆشارییە سیاسی و نەتەوەییەی کە لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانی سەری هەڵدا، ژنانی کوردیش تێکەڵ بەکارو چالاکی ڕۆکخراوەیی دەبن.

سەبارەت بە مێژوو ڕۆژی دامەزراندنی یەکەمین کەمەی ژنانی کورد چەند بیروبۆچوونکی جیاواز هەیە، سەرچاوەیەك ئاماژەی بە دوو بۆچوون کردووە، لە بۆچوونکیاندا دەڵێت: " یەکەمین کەمەی ژنانی کورد لە 20 حوزەیرانی 1919 بە ناوی (کەمەی تەعالی ژنانی کورد) لە ئەستەمبوڵ دامەزراوە، لە هەمان بابەتدا ئاماژە بە ڕۆژی (22 مایسی 1919) دەکات. نووسەر و توێژەرکی کوردیش بەبێ ئەوەی ڕۆژی دامەزراندنی کەمەکە دەستنیشان بکات، لە باسکردنی مێژووی دروستبوونی کەمەکەدا ئاماژە بە وەرزی بەهار دەکات. لەگەڵ هەبوونی ئەم بۆچوونانەدا ڕۆژی 20 حوزەیرانی 1919 لە بۆنەو

داوەتنامەیەکی فەرمیدا ژنانی کورد لە مەیدانی سوتان ئەحمەدی ئەستەمبول کەدەبنەوە ئاهەنگی دامەزراندن ئەنجام دەدەن. وردەکارییەکانی ئەم مەراسیمە لە ژمارە بیستی گۆڤاری ژیندا باوکراوەتەوە.

کەمەی تەعالی ژنانی کورد، یەکەمین ڕۆکخراوی دیارو ناسراوی ژنانە لە مێژووی کورد دا. دروستبوونی ئەم کەمەیەی ژنانی کورد لە دوا قۆناغەکانی دەوڵەتی عوسمانیدا بووە، لەو سەردەمدا ژمارەیەکی زۆری وەقف و کەمەی ژنان دامەزراون، لە چوارچێوەی ئەو بارودۆخ و گۆڕانکارییانەی کە لە دەوڵەتی عوسمانی بە گشتی و ئەستەمبول بەتایبەتی دروستبووە، ژنانی کورد لە ئەستەمبول بیریان لە دامەزراندنی کەمەیەکی تایبەت بەخۆیان کردەتەوە، بۆ مەبەستی دەربڕینی خواست و کێشەکانی خۆیان چالاکییان ئەنجام داوە. لەگەڵ ئەوەی چالاکییەکانی کەمەکە زۆر بە کەمی تەمار کراون، جگە لە مەراسیمی کردنەوەی کەمەکە کە لە گۆڕەپانی سوتان ئەحمەد کراوە، چالاکی دیکەی فەرمی هاوشێوەی مەراسیمی دامەزراندن بەرچاو ناکەوێت. ئەنجوم یامولکی، کە یەکێکبووە لە ئەندامانی کەمەکە لە خوێندنەوەی مەولودی مەیدانی سوتان ئەحمەد دا قسەی کردووە، لە وتارەکەیدا دەڵێت: "پێویستە ژنانی کورد کار بۆ هەنانی عەقڵیەتێکی سەردەمیانە بکەن و هەموو ژنان بە بێ جیاوازی نەوان ڕەگەزی، زمان و ئایین، ئەم خەباتە لە باوەش بگرن". هەر لە وتارەکەیدا ئەنجوم یامولکی دەڵێت: دەرگای کەمەکە بۆ هەموو ژنان کراوەیە، ئەوانەی دەیانەوێت لە کاری خێرخوازیدا بەشداری بکەن و یارمەتی ئەو ژن و منداڵانە بدەن کە لە "دیپەرتکردنەوەی ئەرمەنییەکان"دا لەناوچوون، لەم کاتی تەنگانەیەدا باوەش بۆ هەمووان کراوەیە. لە چالاکییەکی کاری خێرخوازیدا لە ساڵی ١٩١٩ کەمەکە ٢٥٠ منداڵیان لە نەخۆشخانەی شیشلی منداڵاندا بۆبە بەرامبەر خەتنەکردن. ئەم وتاردانەی ئەنجوم یامولکی و سونەتکردنی منداڵەکان دوو لە چالاکییە دیارەکانی کەمەکەن.

کەمەکە پێوەی ناوخۆیان هەیە کە تێیدا مەبەستی خۆیان و ئەو کارە باس دەکەن کە دەیانەوێت بیکەن. لەم میساقەدا چوارچێوەیەک بۆ شۆڕەیی داڕێژراوە کە ئەنکوم یامولکی لە وتارەکەی سەرەتاییدا ئاماژەی پێکردووە. هەر لەم میساقەدا دەردەکەوێت کە کەمەکە سەڕۆک، دوو جێگر، شەش ئەندام، سکرتێر و ژمێریارێکی هەبووە. بە گوێرەی بەگەنامەیەکی ساڵی 2017 دا ئاماژە بۆ (ئەمینە خانم) ناوێك کراوە کە سەرۆکی کەمەکە بووبێت. هەروەها ئاماژە بە ناوی

ئەم چەند ئافرەتانە کراوە کە لە بەرەوبەرانی کۆمەڵەکە بوونە: (عەدویە بەدرخان، نازلی بەدرخان، زەریفە بەدرخان، سەعادەت بەدرخان، بەلقیس بەدرخان و نەزیرە خانم). شوێنی کۆمەڵەکە لە باڵەخانەی دەمیرجیانی نزیک گەڕەپانی یەدەرمانی تەعلیمخانە بووە. بە گوێرەی ئەو زانیارییانەی کە دەستکەوتون، وا تێبینی دەکرێت چالاکییەکانی کۆمەڵەکە نزیکەی ساڵێکی خایاندووە. هەروەها هیچ زانیارییەک لەسەر چۆنیەتی کۆتایی هاتنی چالاکییەکانی کۆمەڵەکە لەبەردەستدا نین. بەڵام زانیاری لەسەر داخستنی کۆمەڵەکە هەیە، ئەم زانیارییەش لە ڕۆژنامەی (زاریا ڤاستۆکا) کە لە ساڵی ١٩٢٩ لە تفلیس دەرچووە، باوکراوەتەوە، هەواڵەکە بە واژەی کۆمیتەی ژنانی کورد بەم شێوەیەی خوارەوە باس لە داخستنی کۆمەڵەکە دەکات:
"ساڵی ١٩١٩ ووداوگەلێکی گەورە ڕوویاندا، کۆمیتەی پشکۆتنی ژنانی کورد کە بۆ پشتیوانی ڕاپەڕینی کورد، لەگەڵ چەند ڕێکخراوێکی ڕاپەڕینی دامەزرا. بۆ ئامانجی بەرزکردنەوەی ئاستی فیکری ژنانی کورد و کارکردن بۆ گەیەنی باری دارایی، ژیانی کۆمەڵایەتییان و هاوکاریکردنیان دامەزرا بوو، بەهۆی لێپرسینەوەو بەدواداچوونەکانی ناسیۆنالیستەکانی قوستەنتینیە، کارەکانیان زۆری نەخایاندو سەرئەنجام کۆمەڵەکە بۆ هەموو لقەکانیەوە داخرا. لەم کورتە هەواڵەدا وا دەردەکەوێت کە کۆمەڵەکە یەک لقی نەبووەو لقی دیکەشی هەبووە، لە پەیڕەو پڕۆگرامەکانیاندا باس لەوە کراوە کە دەیانەوێت ئەم لقانە بکەنەوە. بەڵام هیچ زانیارییەک لەسەر ئەم لقانە نییە. خاڵێکی دیکەی گرنگ کە لە هەواڵەکاندا دەردەکەوێت، باس لە داخستنی کۆمەڵەکانی ژنان کراوە. لەو سەردەمدا مشتومڕێکی توند لەسەر دووتی نێتوویی هەبووە، ئیتحاد و تەرەقییەکان جگە لە ناسنامەی تورکی هەموو ناسنامەیەکی دیکەیان ڕەتکردەتەوە، زۆرێک لە کۆمەڵە و ڕێکخراوە سیاسییە نەتەوەییەکان داخراون، هەر کەس و کۆمەڵەیەك چالاکییان ئەنجام دابوایە ووبەرووی سزاکانی وەک: دەربەدەری، زیندانیکردن و لەسێدارەدان دەبوونەوە.

بەشێوەیەکی گشتی دروستبوونی (کۆمەڵەی ژنانی کورد لە ئەستەمبوڵ) (1919) بەرهەمی لێکەوتەکانی دوای جەنگی یەکەمی جیهانی و پەرەسەندنە جۆراوجۆرەکانی ئەستەمبوڵ بووە. ئەو مەبەست و ئارمانجانەی کۆمەڵەکە لە پێناویدا دروستبووە، بۆ ئەو سەردەم وەرچەرخانێکی گرنگ بووە، لەم سەردەمە زووی مێژووی ڕێکخراوەییدا لە نێو کوردانداهەنگاوێکی بە دیقەت و باڵکێشە!، چونکە ئەندام و بەڕێوەبەرانی کۆمەڵەکە تێگەیشتنێکی تازەیان بۆ بارودخ و پێشهاتەکان هەبووە، ئەم جارە تێگەیشتنەش زادەی ڕووداوگەلێکن کە

بەسەر دانیشتوان و نەتەوەکانی دەوڵەتی عوسمانیدا هاتوون.

د. فاخر عالی
زانکۆی سۆران / فاکەڵتی ئاداب / بەشی مێژوو

_____

بۆ زانیاری زیاتر لەسەر ئەم بابەتە بڕوانە ئەم سەرچاوانەی خوارەوە:

Rojda Yıldız, 20 Haziran 1919: Kürt kadınlar ilk örgütünü kuruyor https:// catlakzemin.com/20-haziran-1919-kurt-kadinlar-ilk-orgutunu-kuruyor/7. 2. 2023.

د. جەبار قادر، ژنانی کورد لە مێژوودا. https://www.nuche.net/post-271.html . 7. 2. 2023.

ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی کتێبی دەستێڤسکی.. ئەردۆغان عەبدوڵا

پێش چەند ڕۆژێک دەزگای سەردەم لە سایتەکەی خۆیاندا بڵاویان کردەوە کە کتێبێک بەناوی " دەستێڤسکی" چاپ بووە و لە پێشانگەی نێودەوڵەتی کتێب لە هەولێر بڵاودەکرێتەوە. ئەمەش چاپی دووەمی کتێبی دەستێڤسکییە کە من نووسیومە. لێرەدا پێمخۆشە ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی ئەم کتێبەوە بدەم.
پێش 12 ساڵ کتێبێکم لە بارەی ژیان و فیکر و بەرهەمەکانی نووسەری ڕوسی دەستێڤکسی نووسی و دواتریش بە سوپاسەوە لە دەزگای سەردەم چاپ بوو. کتێبەکە لە سەرتادا باسی ژیانی شەخسیی و کاریگەری ماڵ و دەوروبەر و خاڵە جوان و ناشیرینەکانی کەسایەتی دەستێڤسکیم دەرخستووە. لە بەشێکی تری کتێبەکەدا باسی شێوازی نووسینیم کردووە، چ داهێنانێکی لە بواری نووسینی ڕماندا کردووە. بەشێکی تری کتێبەکە باسی ئەو تەوەرە گرنگانەم کردووە کە دەستێڤسکی لە

کاروبارەماکانیدا باسی کردووە، لە بەشکی تریشدا باسی کاریگەری ئەم کتێبە نووسەرەم کردووە بەسەر ئەدەب و فیکر و فەلسەفەی جیهان، بەتایبەتی کاریگەرییە فیکرییەکانی بەسەر نیتشە و فرۆیدەوە، ئەوان چیان لێم وەرگرتووە. دواجاریش خوێندنەوەم بۆ 11 رەمانی کردووە کە ئەوانیش: هەژاران، برایانی کارامازۆف، تاوان و سزا، گەمژە، هەرزەکار، شەیتانەکان، شەو سپیەکان، یادەوەرییەکانی ژۆرژ مین، قومارچی، خاتوونی خاوەنماڵ. دەکی لاواز. خوێندنەوەکانیش ناساندنکی کورتی رەمانەکانە و شرۆڤەکردنیان بە شێوازی ئاسان.
هەندك رەمانی سەرو 1500 لاپەرە بووە ، هەموو ئەمانەش کاتکی زۆری لە من گرتووە و ماوەی چەندین ساڵ، هەزاران لاپەڕەم بە زمانەکانی ئینگلیزی و عەرەبی خوێندۆتەوە، تا ئەم کتێبە لێدایک بووە. من قسە لەسەر باشی یان خراپی کتێبەکە ناکەم، چونکە ئەوە دەبێت خوێنەران بڕیاری لەبارەوە بدەن.
دواجار ساڵی پار دووبارە پێداچوونەوەم بە کرد، خوێندنەوەم بە چەند رەمانکی تری کرد و کەمێک وتاریش کە لە بارەی ئەم کتێبە نووسەرەوە لە زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزیەوە وەرمگێڕاوە، لە چاپی دووەمدا جەمکردەوە و دام بە دەزگای سەردەم و ئەوانیش رەزامەندیان دەربڕی کە چاپی دووەمی بکەنەوە.
بەداخەوە نازانم بە ناوی ئەم نووسەرە بۆتە کێشە و مشتومڕی ناو نووسەرانی کورد، لە جیاتی ئەوەی بێن قسە لە بارەی کاروبارەماکانییەوە بکەن، قسە لەسەر ناوەکەی دەکەن.
من خۆم هەر دەستپێشکیم بەکارهێناوە و ناوی کتێبەکەش دەستپێشکیم نووسیوە و لە کتێبەکەشدا کە بە سەردەمم ناردووە، هەر وام نووسیوە، لە چاپی یەکەمیشدا هەر بە دەستپێشکی لە سەردەم چاپ بووە، بەداخەوە ئەمجارە کتێبەکە چاپ بوو، ئینجا من زانیم کە ناوی " دەستەپێشکی" لەجیاتی "دەستپێشکی "دانراوە، هەکاری ئەم گۆڕانکارییەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە دەزگای سەردەم، پرسیاریان لە کەسێک کردووە کە شارەزای زمانی روسییە، ئەو پێی وتوون کە بە زمان روسی ئاوا دەڵێ گۆ، ئەوانیش ئەمەیان داناوە. هەرچەندە من خۆم لەگەڵ ئەو ناوەدا نیم، ئاگاداری گۆڕینی ناوەکەش نەبووم. باشتریش کە پێشتر ئاگاداری نووسەر بکەنەوە لە هەر گۆڕانکارییەک کە بەسەر کتێبەکەدا دێت و رەزامەندیی وەربگرن ئینجا چاپ بکرێت، بەڵام بەداخەوە بەو شێوەیە نەبوو، ئەمەش یەکێکە لەو گلەیی و ڕەخنانەی کە لە دەزگای سەردەم دەگیرێت.
لە پاش بڵاوبوونەوەیە کتێبەکە، هەندێک دەست و هاوڕێ، سەرنج و تێبینی خۆیان لەبارەی ناوی کتێبەکەوە بە نووسیم، بەداخەوە هەندێک کەسیش ئەم ناوەیان کردە بیانوو، تاوەکو بە ئارەزووی خۆیان، زەر

بە ویژدانانە و نابەرپرسیارانە قسەی ناشیرین جنێو لە دژمان بنووسن، هەموو ئەمانەش بنانەوە بەخودکردنەوە. لەکاتێکیشدا من خەم ئاگاداری چاپکردنی کتێبەکە بێو شەو نیم و دەزگای سەردەم ئێو ناوەی داناوە، ئێوانیش بەرپرسن لە هێبژاردنی ئێو ناوە.

کتێب\ سەرزەمینی هەموو ناوەکان.. سەباح رەنجدەر

[بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..]

SabahRanjdar_sarzaminiDownload

کتێبی هێخنەیی ئاست و ئاستەنگ لە بەردەم هێمان و چیرۆکی نوێی کوردی چاپ و بڵاو دەبێتەوە

کتێبی ئاست و ئاستەنگ کتێبێکی هێخنەیی ئەدەبییە، کە خوێندنەوە و سەرنجی هێخنەیی دەخاتە سەر ژمارەیەک هێمان و چیرۆکی نوێی کوردی و بە دیدگایەکی هێخنەییەوە لێیان دەڕوانێت. ئەم کتێبە لە نووسینی نووسەر و هێخنەگر دڵشاد کاوانی یە و بە یەکەم جار لە لایەن ناوەندی هێشنبیری مەوزین چاپی یەکەمی لە ساڵی ٢٠٢٣ چاپ و بڵاو دەبێتەوە.
کتێبی ئاست و ئاستەنگ پێنجەمین کتێبی چاپکراوی نووسەرە، کە وابیارە لە پێشەنگای نەودەوەتی کتێب لە هەولێر بە یەکەم جار بکەوێتە بەردەستی خوێنەرانی ئەدەبی کوردی و بە ئەم مەبەستە دڵشاد کاوانی نووسەری کتێبەکە راگەیاند: کتێبی ئاست و ئاستەنگ لە پاڵ

ئاوەی بە چاوکی ڕەخنەیی خوێندەوەی بە ژمارەیەک لە ڕۆمانکانی چوار دەیەی ڕابردووی ئەدەبیاتی کوردی کردووە و لەکۆتاییندا وەیەکی وردی لەسەر مەژوو و قەناغەکانی ڕۆمان لە جیهان بە گشتی ئەنجامداوە.
ئاست و ئاستەنگ لە کۆمەڵگە وتارێک دا ڕاڤەی بە دە ڕۆمانی نوێی کوردیی کردووە کە ناوەڕۆک، زمان، گێڕانەوە، تەکنیکی ڕۆمانکانی خستەتە بەر ڕەخنە و کۆموکۆیەکانی ڕۆمانکان بە زمانێکی ڕەخنەیی دەخاتەوو و ئاستی ڕۆمانووسان لە نووسینەکانیان دەردەخات.
هەروەها دڵشاد کاوانی لە کتێبی ئاستەگ و ئاستەنگ جگە لە ڕۆمانکان دوو کۆمەڵە چیرۆک و ڕۆمانێکی وەرگێڕاوی تەلستۆی خستەتە بەر چاوی ڕەخنە و بۆیە گوتی: ڕەخنەگرتن و دەرخستنی کۆموکۆیەکان ئەرکی ڕاستەقینەی کار ڕەخنەیە، ئامۆژگاریش بە پێشخستنی دەقەکانە نەوەک لە کەمکردنەوە و شکاندنیان. بە گرنگی کتێبەکەش گوتیشی: لە کتێبخانەی کوردیی دا، کەلێنێکی گەورەمان لە بواری ڕەخنەسازییەوە هەیە، بۆیە هەوڵم داوە، لەم کتێبەدا بەڵایەنانە تەوانینەکانم سەبارەت بە ڕۆمانکان بخەمەڕوو.
ئەم ڕۆمان و بەرهەمانەی کە کتێبی ئاست و ئاستەنگ خوێندەوەیەکی وردی بە کردوون، پێکهاتوون لە ژنێکی منگن، شەرزاد حەسەن. کتێبفرۆش، سابیر ڕەشید. شەوانی باکۆ، کامال سەعدی. ڕۆمانی میدیا، هەشەنگ شێخ محەمەد. نیشتمانی سارا، میران ئیبراهام. مرۆڤی هەرزان، گەران سەباح. ڕەژنێک لەو ساڵانە هەڵدەگرم، ئارام محەممەد. کۆمەڵە چیرۆکی تابلۆکانی قاوەخانە بەلاشۆکە، هەمن زەندی. خەون و ئاڵنگە کورتە چیرۆکی زرار سەرتاش. ڕۆمانی مەرگی ئیڤانی لیە تەلستۆی، وەرگێڕانی ئەمین گەردیگلانی. ڕۆمانی چارنووس و دونیای نادیار، ڕێبوار وەلی کاوانی.
کتێبی ئاست و ئاستەنگ لەپاڵ ناوەڕۆکە ڕەخنەییەکەی لە دووتوێی بەرگێکی جوان و قەبارەیەکی مامناوەند و سێت و پێنجا و هەشت لاپەڕە پێکهاتووە.

هەوڵێست لە کاتی خۆیدا دەبێت

وەرگێڕەت، بەیار لە کاتی خۆیدا دەبەت بدرێت.. زاهیر باهیر

هەوەست ، بەیار، قسە هەر هەموو ئەمانە دەبەت لە کات و شوێنی خۆیاندا بن، نە درەنگ و نە زوو، گەر وانەبەت ئەوە سوودیان نابەت، بەکو زەر جاریش بە زیان دەگەڕێنەوە. ئەمەی کە دەیبینم نەك هەر لە کار و کاردانەوەی حیزبەکان و بزوتنەوەکاندا ڕاستن بەکو لە کاروبار و کاردانەوەی یاخود ڕووداوە کەسیەکانیشدا هەر ڕاستن. کورد دەڵێت کنر و ماست بە وادەی خۆیان.

لە دوای بوومەلەرزە گەورەکەی تورکیا و سوریا پارتی کرێکارانی کوردستان، پەکەکە، یەکڵایەنانە ئاگربەستییان ڕاگەیاند وەکو هەوەستەکی مرۆیانە و نیازباشیی، دواتریش هەر یەك لە سەرکردەکانی پەکەکە لەم بارەیەوە، لەدوانیان لەسەر ئاگربەستییەکە دا. لەم ڕەڤانەشدا جەمیل بایك هاوسەرەکی کەجەکە ونتر لەو بارەوە ڕایگەیاند و هەوەستی ئاگربەستییەکەی و دانوستاندنی لەگەڵ حکومەتی تورکیا بە چەند مەرج و بەندێکەوە بەستەوە.

من لەڕەدا ستایشی ئەو هەوەستە دەکەم ، نەك هەر دەڵێم کارێکی زەر باشە و هەنگاوێکی ئیکجار سوودبەخش و گەورەیە ، بەکو دەشڵێم گەر پەکەکە نەیانتوانیایە لە مانگی تەموزی ساڵی 2015د خۆیان بپارێزن لە داوەکەی ئەردەگان لە هەڵگیرساندنەوەی شەڕەکەدا، ئەوە دەبوایە هەر لەو ساڵەدا ئەم هەنگاوە گەورە و گرنگەیان بنایە و بە هەمیشە ڕاگەیاندنی ئاگربەستی ، نەك ڕادەستبوونەویان، ئیدی گرنگ نەبوو تورکیا حسابی بە دەکرد یا نەیدەکرد.

ناکرێت تە بەردەوام بیت لە یارییەك کە هیچ هیوایەکی سەرکەوتنی تێدا نەبەت هەتا ئەگەر بە زەریش بەسەرتا سەپێنرابەت. ناشکرێت بەردەوامی بدەیت بە بزوتنەوەیەك کە بە درێژایی 8 ساڵی ڕابووردوو تاکە سوودێکی لە زیان زیاتر نەبووبەت.

من لەڕەدا نامەوێت جارێکی دیکە خەم دووبارە و دەبارە بکەمەوە سەبارەت بە بزوتنەوەی چەکداریی، بەتایبەت بزوتنەوەکەی پەکەکە، زەرم لەسەر ئەمە نوسیوە و زەریش پاساوی بە سەروبەرەی بوونی ئەو بزوتنەوە چەکداریەم بیستوە. زەرەر و زیانی بوونی بزوتنەوەکەم لە زەر پەست و وتاردا نوسیوە. ئەوەی کە لەم نوسینە کورتەدا دەمەوێت بیڵێم دوو خاڵە:

یەك: ئایا ئاگربەستی ئێستا کارایی لە سەر بەیاری ئاکەپە و خودی کەسی ئەردەگان دادەنێت؟

ڕاگەیاندنی ئاگربەستیی، ئاشتەوایی، کاتیی بێت یاخود دائیمیی لە هەموو ڕوبەکەوە کورد واتانی هەزاری خەڵ و دووهەزاری بەرەکەت، بەڵام هەرگیز ئەردەگان و حکومەتەکەی نەك وەڵامی ئەرمیانیان نابێت بەڵکو هەر ئاوەیشی لێنادەنەوە. هەکارەکەشی ووتە یەك: زەر زەر درەنگە، پاش 8 ساڵی دووڕودرێژی وەرانکاری و قوربانی زەر.
دووش : حکومەتی فاشی تورکیا دەزانێت کە بەیارەکەی پەکەکە لە لاوازییانەوەیە نەك لە بەهێزییانەوە. لە حاڵەتی ئاواشدا وەکو مەژوو پەماندەیت سازش لە هەوەستی لاوازەوە تەنها کەوەکەت دەپارێزێت.
دوو: بۆچی ئەردەگان و حکومەتەکەی بەدەم بانگەشە مرۆیانەکەی پەکەکەوە ناچن؟
ڕایسزیزم و فاشیزم و ڕیگرتن لە ئازادیی و مافە ڕەواکانی کورد بە مافی فەرهەنگ و زمان و سیاسەتی و کولتوریەوە سیستماتیکییە واتە کراوە بە سیستەم و ئەمەش هەر لەسەر دەمی ئەتاتورکەوە تاکو ئێستا هەر ئاوا هاتووە. ڕوونتر ڕایسیزم و فاشیززم لە تورکیادا پایەیەکی گەورەی ڕاگرتنی حکومەتە یەك بەدوایەکەکانی تورکیا بووە هەر ئەم هەکارەش بووە کە چارەسەری پرسی کورد لەوە لە لولەی تفەنگەوە نەکراوە و ئێستاش ناکرێت و پایەکە درز پەنابات، بەڵکو بەهێزتری دەکات .
جەنگ دابڕان و دورخستنەوە لە یەکدی، کوشتن و ماوەرانکردن و نیشتمان و سروشت خاپورکردن، چاندنی ڵك و کینەی زیاتر، زەری تر دەخولقێنیت، ئەمەش لە درەوەی ویست و خواستی کەسان و سەرکردەکانی بزوتنەوە چەکداریەکەیە، جونکە ئەمە سروشتی بزوتنەوە و شەڕی چەکداریە لە هەر شوێنکدا ڕوویدابێت هەر ئەمەی بەستەتەوە.
ئەوەندەی جەنگ، بە تایبەت جەنگڵك بەهەی بزوتنەوەی نەتەوەییەوە هەڵگیرسابێت، ئەوەندەی حکومەتەکە بەهێز دەکات، ئاشتی ئەوەندە بەهێزی ناکات. بەهێزکردنی دەوڵەتی عەسکەرتاریی بەهەی بوونی دەسەڵات و دروستکردنی دژیەها دژگەی تیرەر و سەرکوتکردن و سیخوڕی و میدیا و قەڵەمفرەش لە تەك بوونی ساماندا دژیەهێنتە ئاراوە و کارەکی زەر گران نییە. نمونە لەو بارەوە حکومەتەکانی کێنی عێراق ، ئێران ، سوریا ، ئیسرائیل، سریلانکە، کەمبیا …تد کە بزوتنەوەی چەکداریی هەمیشە سوودمەندو و بەهێزی کردون.
زەر جاریش جەنگ دابێتە زەروورەی وەختیی/هەنووکەیی بە دەوڵەت کە لە کاتکدا دەکەوێتە قەیرانەوە، بە حساب، بە لاوازکردنی قەیرانکە دروستکردنی جەنگ زەر زەروورە لەو نموونانەش کە لە 50 ساڵی ڕابوردوودا بووە ، جەنگی ئێران و عێراق ، هەڵشی بریتانیا بە سەر دوورگەی فەکلاند، داگیرکردنی کوێت لە لایەن صەدامەوە،

بەرپەرچدانەوەی توندی وەحشیانەی ئیسرائیل بە سەر فەلەستینیەکان...
تد
هەر ئاواش حوکمەانانی ئستای تورکیا بەردەوامیدانی شەرکەی لەگەڵ پەکەکەدا هەناردەی قیرانە وبە قازانجیانە و بە ملیار دلار بزوتنەویەکی ئاوا دکەن [تکایە مبەستم ئەوە نیە کە پەکەکە ئیجنتی ئەوانە و کەراوە] چونکە هەرچی خواست و ئامانجی ئاکپە و لەسەرو حیزبکەشەوە ئەردگان و فاشیەکان و گورگبەرکانی تورکیایە دچنتەوە.
بزوتنەوە چکداریەکەی پەکەکە بە ئەوان ئەو پیژیەیە کە دتوانن پیدا هەزنن بە گیشتن بە مرامکانیان، ئەو پاساویە بە مانویان و وسفکرنیان بە دژە تیرار و تیرریسیت لە لایەن ئەوەی کە ناونراوە کمنتی نودوەتیی، ئەو خریە کە زرەك لە کارگکانی دروستکردنی چك و تقمانی و تانک و فەکی جنگی بکراویی دهەتەوە و کرکارکانیان بە کار نابن، ئەو بیانویە کە کوردستانی باکور و بشك لە کوردستانی باشووریشی پە خاپوور بکات، هدپە و ەژئاواشی پە لاواز بکات، ئەو دستیە کە سرکوتی نیارانی نوخشی پیدکات بە هەر پاساوك کە حکومەت دیوەت، ئەو فیتنییە کە نەوانی ەش و ەوت و چوساوانی کورد و تورکی پە تکدەدات و دووبرکی دخاتە ناویانەوە خشی سوودمند دبەت، ئەو بانگشەی هەبژاردنیە کە دنگی زیاتر بە ئاکپە بە ناوی جنگ دژ بە تیرە و تیرریستان و بکرگیراوانی بیانەوە دهەنەت، تا ئەو ادیەی بە هەی میدیای دەوەتییەوە بە ەشتنی ژهری بەواهەنانی خکی بەو پاگەندانە.
بەردەوامی شەی پەکەکە لەگەڵ حکومەتی تورکیادا هەمیشە مایەی زیادبوونی دنگدان بووە بە حکومەتکانی تورکیا، ئگەر ئمجارش ئاکپە هەنەبژررتەوە هکارکە وستانی جنگی یکلایەنەی پەکەکە نیە بەکو بووملزکیە کە تا ادیەك لسەر ئاکپە دکەوەت.

06/03/2023

چەکی کاریگەر لە دژی هەرشی کیمیاوی حکومەت بە سەر قوتابخانەکان مانگرتنی مامۆستایان و خوێندکارانە!..
حامید تەقوایی

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

تا ئێستا زەرەک لە دامەزراوە و ڕێکخراوەکان ئیدانەی کیمیابارانی قوتابخانەکانیان کردوە و داوای کۆبوونەوە و ناڕازایەتیان دەکەن. لە نەویاندا شورای هەماهەنگی ڕێکخراوەی پەروەردەکاران، کەمەک لە خوێندکارانی زانکۆی شەریف، زانکۆی ئازادی تاران، خوێندکارانی ئازادیخوازی زانکۆی خواریزمی، یانەی نووسەران، خوێندکارانی شەڕشگێڕی تاران، سەندیکای کرێکارانی قامیشی شکری هەفت تەپە، ڕێکخستنی خوێندکارانی پێشکەوتنخواز، و چەند دامەزراوە و ڕێکخراوەکی تر. ئەم بانگەوازانە ماوەی لە ڕۆژی شەممە ١٣ تا ١٧ی ئازار، ڕۆژی جیهانی ژنان دەگرێتەوە و دەکرێت سەرتای هەرشکی بەرفراوان بێت بە سەر حکومەت، بەڵام پێویستە لەوە زیاتر بڵێت. کۆبوونەوەی ناڕازایەتی لە بەردەم قوتابخانەکان و لە حەوشەی زانکۆکان و شەقامەکاندا میحوەرکی گرنگە بە بەرنگاربوونەوەی هەرشی کیمیاوی ڕوو لە زیادبوونی حکومەت بە سەر قوتابخانەکان، بەڵام ئەمە بەس نییە. ئەم سیاسەتە تاوانکارییە دەکرێت و دەبێ بە مانگرتنی سەرتاسەری لەناو بچێت. بەتایبەتی چاوەڕوان دەکرێت مامۆستایان وەک ناڕازایەتییەک بەرامبەر هەرشی کیمیاوی قوتابخانەکان لایەن حکومەتەوە مان بگرن و ئەی بگەینن کە ناگەنەوە ناو هۆکانی خوێندن تا ئۆکاتی فەرماندەران و ئەنجامدەرانی ئەو تاوانە دەستنیشان نەکرێن و ئاسایشی قوتابخانەکان نەپارێزرین. هەروەها پێویستە خەزانەکان خەیان لە ناردنی منداڵەکانیان بۆ قوتابخانە بدوور بگرن. ئەم کارە دەکرێت بۆ مانگرتنی قوتابیان تەواو بکرێت و تەواوی سیستمی پەروەردەیی حکومەت بخەوێنرێت.
لە لایەنی ئینسانیەوە مانگرتن کارەکی بەپێلە و دەستێوەردانە. قوتابخانە و بەشناوخەییەکانی خوێندکاران کە ڕۆژانە زیاتر و

زیاتر دەکرێنە ئامانجی هێرشی کیمیاوی، شوێنکی سەلامەت نین بۆ خوێندکاران. پەویستە قوتابخانەکان دابخرێن بۆ ڕزگارکردنی ژیانی منداڵەکانمان.
دەگوترێ مەبەست لە ژەهراوی کردنی زنجیرەیی ژیم بۆ قوتابیان داخستنی قوتابخانەی کچانە و هەر بۆیە نابێ مانگرتن بکرێ. هەندێک کەس هەکاری ژەهراویبوونەکان دەگێڕنەوە بۆ بانەی مادەدە هەشبڕەکانی حکومەتی تاڵیبان و پێیان وایە ئامانجی حکومەت بێبەشکردنی کچانە لە خوێندن. بەڵام ئەمانە بەچوونی دروست نین. ئێران ئەفغانستان نییە و کچان لە ماڵەوە ناهێڵرێنەوە، ئەوەش لە دەی شەشی ئەستای ژناندایە. حکومەتیش ئەمە دەزانێت. ئامانجی سەرەکی دەسەڵاتداران وەک لە حاڵەتی هێرشکردنە سەر فڕۆکەی نەفەر هەڵگر و سووتاندنی زیندانی ئەڤین، ترساندن و بڵاوەدابردنی زەین لە قەیرانەکەوە بۆ قەیرانێکی تر. پێیان وایە دەتوانن کەمگا بترسێنن. بەڵام ئەگەر نوخبە دەسەڵاتدارەکانی ئێران لەگەڵ ئەفغانستانیش تێکەڵیان کردبێت، پەویستە بۆ مانگرتن وەڵامیان بدرێتەوە. مانگرتنێکی یەکگرتووی مامۆستایان و خوێندکاران بۆ داواکارییەکی ووون بۆ ئاگرتنی دەستبەجێی ژەهراویکردنەکان و دەستگیرکردن و دادگاییکردنی تاوانباران و بەرپرسانی ئەم تاوانە و پاراستنی ئاسایشی ژینگەی پەروەردەیی گورزێکی بەهێز دەبێت لە حکومەت.
هەندێک مانگرتن بۆ پێچوانەی کەبوونەوە و خۆپیشاندانی ناڕازایەتی دەزانن. ئەمەش تێڕوانینێکی دروست نییە. بۆپێچوانەوە مانگرتنی قوتابخانە و زانکۆکان هەزی قوتابیانیش دەهێنێتە مەیدان و گردبوونەوە و خۆپیشاندانی ناڕازایەتی لەبەردەم قوتابخانەکان و حەوشەی زانکۆکان بەهێزتر دەکات. داخستنی سیستەمی پەروەردە، کە ئەمڕۆ بۆتە سیستمی تاوان بەرامبەر بە خوێندکاران، توانای ئەوەی هەیە کە مانگرتنی چینەکانی دیکەی کەمگا، کرێکاران و بازرگانان و هتد، سەرەتای دەست پێکی مانگرتنی گشتی و لەدانی گورزی کۆتایی بێت لە دەسەڵاتی تاوانکاری کەماری ئیسلامی.
هیوادارم ئەو دامەزراوەو و ڕێکخراوانەی داوای ناڕازایەتی دەکەن، بۆتایبەتی ئەنجومەنی هەماهەنگی یەکێتییەکانی پەروەردە، هەنگاوێکی تر بەرەو پێشەوە بنێن و بانگەواز و ڕێکخستنی مانگرتن و داخستنی قوتابخانەکان بخەنە کارنامەی خەباتەوە. ئەمە بابەتێکی بەپەلەیە. ئاخر ژیان و تەندروستی منداڵەکانمان بەستراوەتەوە بەم کارەوە. تا ئێستا زیاتر لە هەزار منداڵ و تازەلاو ژەهراوی بوون و کەوتونەتە نەخۆشخانە و دوو کەسی ئازیزمان بە ناوەکانی فاتمە ڕەزایی و ساناز جەمشیدی بەهەی ژەهراوی بوون گیانیان لەدەستداوە. با نەهێنین

هەرشی کیمیاوی دەستاتداران بۆ سەر قوتابخانەکان منداڵ و لازەلاوانی زیاتر بکاتە قوربانی.
١٣ی ئەسفەند ١٤٠١، ٤ی مارسی ٢٠٢٣

چیرۆک\ شۆکی.. مەریەم کاکایی

هەموومان بە دەور ئاگرەکی هەڵە لەو تەنەکە ڕەنگی نەباتی "قو" کەبووینەتەوە . پیاوەکان جزمەی درێژ و ڕەشیان لە پێیە. ژنەکان بە فەتە سپییەکانیان بان دەمیان داوە و لەگەڵ قسەکردنیاندا هەڵاوی سپی دەتەدەر . من دەستە هەڵقلیشاوەکانم لە پشت ئاگرەکە ڕائەگرم و بە پەنجە بچووکەکانم هەوڵ ئەدەم گەرمای ئاگرەکە بگەیەنمە لووتە ڕچیوەکەم. پیاوەکان جامانەیان بەسەر و گوڵاکیانەوە پێچاوە و شەروانی کوردییان لە پێیە. "سیف زەمینی" وشەیەکی تازەیە بۆ من. یەکێك لە پیاوەکان بە دەستە ئەستوورەکانی چوار پەنج دانە پەتاتە فڕە ئەداتە ناو ئاگرەکەوە و چاوی ئەنووقێنێ تا ئەو پزویزکانەی لە کاتی هەڵدانی سیف زەمینییەکاندا تەکەڵەی دوکەڵی ئاگرە کە بوون، بە چاویا نەچن. ددانەکی زەر، بۆ بەچوونی من زیاتر لە پۆیست، لە ناو دەمیدان. بە پەکەنینەکی میهربانەوە بە من ئەڵێ : بچکۆڵە وەرە پشەوە. ئەها ئەم سیف زمینیانەش بۆ نیوەرۆجەمان ئەبرژنین... پێئەکەنێ و ئەڵێ : قاش قاشیان ئەکین و خوان پێیا ئەکەین و بۆ نانەوە ئەیخەین.
من لە شەرما سەرم ئەخەمە خووارەوە، خەم لێ پشت پوڕ بەهێ ئەشارمەوە. لە ناخەوەش خەم سەرزەنشت ئەکەم کە بۆچی سەیری ئەوم کرد.
دەنگی مەڵە و ماڵات لە کوشتارگەکەوە دێت. پیاوەکی باڵا بەرزی سمێڵ ئەستوور لە ساڵانی کوشتارگەکەوە دێتە دەرێ و بە ئەرەقگیرەکی کەسك و مەر دەستی ئەسڕێ. جزمە ڕەشە لاستیکیەکانی تەڵن و ئەبریقێنەوە، بەمانی تر ئەڵێ: وەرن کوشتەکان ئامادەن. پیاوەکان بە گەپ و قسە و پەکەنینەوە لە نەو کیسە گونییە سپییەکانی دەستیان چەقێ و ساتوورەکانیان دەرئەهێنن. پیاوە میهربانەکەش بەدەم جگەرەکەشانەوە، چەقەکەی تیژ ئەکات و بەرەو ساووونی کوشتارگەکە ئەڕوات. ئاگری نەو تەنەکەکە کز بووەتەوە و پشکەکان سوور سوور ئەبریسکێنەوە. دوای چەند چرکەیەک ژنەکانیش بە شوێن پیاوەکاندا

ئەچن و ئەمەیش پەلەک منالی قەدو نیوقەد دووایان کەوتووین. هەموو ئەرزی ساووناکە پڕە لە خوێناو. ئەختیارێک بە سەندۆ ئاوێکەوە زۆیەکە ئەشوات. ژنەکان پاشدەمی گجی و چەمکی کەواکانیان کۆ ئەکەنەوە و ئەیکەنە نێو تلیشی کەواو و گیرفانەکانیانەوە. ئێو بە پیم و بەزانە کۆ ئەکەنەوە کە بەدەم ئاوێکەوە بەرەو جێگەلەکۆ ئەڕۆن. ئەم بەزانە بە خەڵایین و ژنە ئاوارەکانی ئەردوگای کامیاران ڕەژانە دەن و بە منداڵکانیان ئەیبەن. قەسابەکان سپڵە و سیپەکانیشیان ئەدەنێ. من دەستی میم بەهەم گرتووە. میم بەهێ پەم ئەڵێ: ئابەقوربانت بم ژووڵە... بڵێ ئێو سپڵەم بە بێنە نیوڵێ بەت سووری ئەکەموە. من بە قسەی ئەکەم لێگەڵ ئێوەشدا حەز ئەکەم نیوەڕۆ لە سیف زەمینێ برژاوکانی نێو ئاگرەکۆ بخەم.

شەشی دەرسیم سالی ١٩٣٧ز.. سوهێبێ ئیبراهیم عبدالقادر

لەگەڵ بردووداو زۆربەی کات هەڵەمی دەرسیم سەربەخۆی خۆی پاراستوۆ ، تەنانەت لەسەردەمی عوسمانیەکاندا مۆیەک لەلایەن دەوڵەتەوە بۆیلایەتی (کوردستان) ناو دەبرا .

دووای جەنگی یەکەمی جیهانیش خەلکی هەڵەمەکۆ بە بەدەست هێنانی سەربەخۆیان ڕاپەڕینەکیان دژی کەمالیەکان بەناوی ڕاپەڕینی (کۆچگیری) یەوە بەرپاکرد ، لەگەڵ سەرەتای هاوینی ١٩٣٦ بارودۆخی هەڵەمی دەرسیم تێکچوو هەڕوەها ئێو گرانی و برسیەتی و بێکاریەی کەڵەئەنجامی قەیرانی ئابووری جیهانی سالانی(١٩٢٩ – ١٩٣٢) دروست بوو ، کوردستانیشی گرتبەوە. سەید ڕەزا بەئێوەی ناوچەکۆ لەشڕ دوور بخاتەوە چەند جارێک نامەی بۆ (ئاڵب دۆغان) نارد ، تەنانەت جارێکیان کورێکی خۆی نارد بۆ وتوئێژ ، بەڵام بەفڕۆ گرتیان و دواتر کوشتیان بۆیە شەڕەش لەزستانی ١٩٣٧ز دا دەستی پێکردو . شەڕەش گەران چەندین سەرکەوتنی گەورەیان بەسەر هێزەکانی تورکیادا بەدەست هێنا بۆیە تورکیا بۆیاری دا هێزێکی گەورەی پەمشق پشت ئەستوور بەچەکی قورس و فڕۆکەی جەنگی ڕەوانەی دەرسیم بکات ، تەنانەت سەرۆک وەزیران (عیسمەت ئینۆنۆ) خۆی سەرکردایەتی سوپای

تورکیای گرتە ئەستۆ ، لە پەلامارکی گوردا رووبەڕی فراوانی دارستان و کێڵگەو گوندەکانی دەرسیم ئاگرتبەردا بەویانووی شۆنی خەڵشاردانی شۆڕشگێڕانە . ئینجا چەندین شەی قورسی ناهاوتان لەنێوان هێزووڵادا هەڵگیرسا کەتیایدا کوردەکان ئازایانە بەرگریان کرد ، بەڵام لەبەرامبەر لەشکری گورە و پێچەک و مۆشق پێکراو فرۆکەی جەنگی تورکیا نەیانتوانی خۆیان ڕابگرن و تەنانەت لەشارێکیاندا سەید ڕەزا خۆی کەتەمەنی (٧٥) ساڵ بوو بە قورسی بریندار بوو .

زستانی ساڵی ١٩٣٧ زۆر سەخت بوو ، خەڵکێکی زۆریش ئاوارە و دەربەدەر ببوون بە جێگاو شوێنی حەوانەوەو بوون و ، شۆڕشگێڕانیش ئازووقە و تەقەمەنیان زۆر کەم ببوو لەچیا سەختەکانی دەرسیم . لەوکاتانەدا (ئاڕب دێغان) نامەیەکی بە سەید ڕەزا ناردوو بەناوی حوکمەتی تورکیاوە ئامادەی خۆی بە گفتوگۆ دەربڕی ، بۆیە سەید ڕەزا بە گفتووگۆ چوو بە شاری (ئەرزنجان) لەوپێی باکوری کوردستان ، بەڵام لەوێ یەکسەر دەزگیریان کردوو دوای دادگایەکی ڕوکەشانەی خۆی و (یازدە) لەهاوڕێکانی لەسەدارەدران

با ٨ مارسی ئەمساڵ بکەینە ڕۆژی پشتیوانی لە ژنانی ئێران، بزوتنەوەی ئامانینی دژەسەلاتی سەرمایە!

٨ی مارس، ڕۆژی جیهانیی ژنان، ڕۆژی خەبات و تێکوشانە بەدژی نایەکسانی وجیاکاری وستەمکێشی ژنان. ڕۆژی وەستانەوەیە دژ بە بیروباوەڕ و نەریت و کەلتور و دەسەڵات و یاسای چینی دەسەڵاتدار. دەسەڵاتێک کە بە پاراستن و ئاگرتنەی پایەکانی خۆی بەسەر کۆمەڵگادا، ژنانی لە جێگاورێگایەکی کۆمەڵایەتی خوارترو لە ژێردەستەیی وپشێلی ماف و ئازادیە فەردی ومەدەنیەکاندا ئاگرتوە.

ئەمڕۆ کاتێکدا ژنان نمایشی ناڕەزایەتی خۆیان دژ بە ستەمکێشی

وجیاکاری بەرز ڕادەگرن کە جیهان لە نەوکاریگەری جەنگ وگرانی وبێکاری وبرسێتی و ئاوارەیی هەڕەشەی ئیمپریالیستەکاندا قەراریان گرتووەو کەمەگەی مرۆڤایەتیان لە نەو دەورەیەکی تازە لەگۆڕاو و بنبەست و بێ ئاسۆی و قەیرانی کوشندەدا گیرکردووە. ڕۆژ بەڕۆژ لەکەوتەکانی قەیرانی ئابووری سەرمایەداری و جەنگ لە ئۆکرانیا کاریگەری زۆری لەسەر ژیان و گوزەران وماف و ئازادیەکان داناوە و لەو نەوەشدا ژنان قوربانی سەرەکی ئەم دۆخەن و لەگەڵ ئەوەشدا سەرهەڵدانی ناڕەزایەتیەکان دژ بە گرانی و سیاسەتی و سك هەڵگوشین وبێکارسازی، تەوژمەکی نەیی بۆخەیداوە دژ بەسیستەمی زاڵمانەی سەرمایەداری . لەمەیزی پێشەوەدا هاتنە مەیدانی بزووتنەوەی شەرشگێڕانەی ژنان و لاوان و کرێکاران بە پێشڕەوی و ڕێبەری بەرجەستەی ژنان لەژێر دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی "دا دژ بە حیجاب، بۆ ئازادی و یەکسانی ،کەماری ئیسلامی خستەتە بەردەم گورزێکی گەورەوە. بەدنیایەوە سەرکەوتنی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران و ژنان لەم شەرشەدا کاریگەری ڕاستەخۆی دەبێت لەسەر هەلومەرجی عێراق و کوردستان و ناوچەکە جیهان و خەباتی ژنان بۆ بەدەستهێنانی مافەکانیان و دژ بە ئیسلامی سیاسی و دەسەڵاتی چەوسێنەری سەرمایە.

ترس لە نەسیمی شەرشی ژنان لە ئێراندا هەر زوو سەلەفیەکان وەوتە ئیسلامیەکانی لەکوردستان بە پشتبەستن بە ئەحزابی دەسەڵاتدار لەکوردستان هەراسانکردووەو کەوتنە هەڕەشە و پەلاماردانی ماف و ئازادیە مەدەنی وفەردییەکانی ژنان. لەپاڵ سوکایەتی و بەرزی بۆڕیانی ژنان وکەمەگەی مەدەنی کوردستان ، دەرکردنی فتوا و هەڕەشەکردن لە هەسوڵاوانی ژنان. هەربۆیە پشتیوانی و ڕاوەستان لە پاڵ ەوتی شەرشگێڕانەی ژنان و لاوان وکرێکارانی ئێران هەنگاوێکی گرنگە لەڕاستای تەکاندان و بردنە پێشەوەی بەرەی پیشکەتووخواز و بزوتنەوەی یەکسانیخوازی ژنان بەرەو کەمەگایەکی ئازاد و یەکسان خۆشگوزەران. کەمەگایەك کە سەرجەم ماف و ئازادییەکانی ژنان دەستبەربکات و دین لە دەوڵەت و یاسا جیابکاتەوە، وە قانون وسیستەمێك بهێنێتە پێشەوە کە لە ڕوانگەی یەکسانی هەمەلایەنەی ژنان و پیاوانەوە داڕێژراوبێت . لە گەڵ ئەوەشدا مافەکانی ژنان لە هاوسەرگیری و جیابوونەوە ، پەیوەندی منا و میرات و سزا تیادا جەگرکرابێت. سنوریك بۆ ئەوسوکایەتیکردنانە بەژنان دابنرێت وزمانی سوکایەتی کردن بە ژنان بەیاسا قەدەغە بکات. وە کۆتایی بهێنێت بەم ژینگە دژی ژن بوونەی کە دەسەڵاتداران لە ناوخەی کوردستاندا گواستویانەتەوە بۆ دڕندەی ووشەتیش کە هەکاری دەیان تراژیدیای ناخەژنە لەنەو ەوەندی کوردی لە توندوتیژی خێزانی و فەرهەنگی

پیاوسالاری لەپاڵ یاسا دژە پەنابەرییەکانی وواتی بەریتانیا و ئەوروپا لەکۆتەوە.

فیدراسیۆنی سەراسەری پەنابەرانی عێراقی لە ڕۆژی 8مارس ڕۆژی جیهانی ژنان سڵاوی پشتیوانی خۆی بۆ ڕاپەڕینی ژنان و لاوان و کرێکارانی ئێران بانگەوازی سەرجەم ژنان وپیاوانی ئازادیخواز و یەکسانیخواز و ڕەخنەگرەوەکانی داکۆکیکار لە مافەکانی ژنان وپەنابەران دەکات لە پێناو سڕکردنی ئەو جوانوو مەزندا لە ئێران دەنگی ناڕەزایەتیان یەك بخەن.
بژی ٨مارس ڕۆژی جیهانی ژنان
سڕکردەیت جوانوەی شۆرشگێڕانەی ژنان لە ئێران

فیدراسیۆنی سڵاسڵاری پەنابەرانی عێراقی
٧/٣/٢٠٢٣

٨ی مارس، ڕۆژی ڕاوەستانەوەیە بەدژی جیاکاری و ژنئازاری، ڕۆژی توندکردنەوەی خەبات بۆ ئازادی و یەکسانی!

یەکێک لە تایبەتمەندیەکانی نیزامی سەرمایەداری، دروستکردن و پەرەدانە بەجیاکاری و ناکۆکی لەنێوان ئینسانەکاندا. هەشتنەوە و قوڵکردنەوەی جیاکاری جنسی لەنێوان ژن و پیاودا لەبواری ئابووری و سیاسی و یاسایی و فەرهەنگی و تاد. یەکێك لەو مەیدانانەی جیاکاریە کە لەلایەک بە پارچەپارچەکردنی ئیزەکانی کرێکاران و لەلایەکیتریشەوە بە هەشتنەوەی دەستکەوتی بەرژوازی و کۆکەی سەرمایە دەستی بەدەبرێت.
بژوازی کوردیش وەکو بەشێکی لەکەپێکراو لەگەڵ بەرژوازی جیهانیدا، جیاکاری نێوان ئینسانەکان بەگشتی و جیاکاری ڕەگەزی نێوان ژن و پیاو بەتایبەتی، کردەتە یەکێک لەپایەکانی دەسکەوات و سیستەمەکەی. بە ئەم مەبەستەش نێک هەر ژنانی کوردستانی لەگەڵ

بەمافی وسەرکوت وستەمگەری بەرەوڕوو کردەتەوە، بەڵکو لەڕێگای دەمەزڕدکردنەوەی بیروباوەڕی خەڵکی وپیاوسالاری و تێکەڵکردنی دین لەگەڵ یاساکاندا و شێلکردنەوەی بەناو ژیانی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی، هێشکۆژی ژنان و ناچارکردنیان بەخۆسوتاندن و خۆکوژی کردەتە دیاردەیکی قەزەون و باوی نوکەمەگا.

لەسایەی دەسەڵاتی چەند دەیەی ڕابردووی حزبە بەرژوا ناسیونالیستەکانی کورددا، سەرهەڵدای ئەو توندوتیژی وسوکایەتی و بەکەم سەیرکردن وهەڕەشەیەی کە بەئاشکرا لەمیدیاکانەوە دەکرێتە سەریان، گرانی و بێکاری و هەژاری لەو هەلومەرجە سەختە ئابوریەدا بەتەهەی ئەوەی باندەکان و بازرگانەکانی سێکس بکەونە ڕاوکردنی ژنانێك کە ناچارن بە تەرکردنی سکی خۆیان و منداڵکانیان پەنا بە لەشفرۆشی بەرن، یاخود ئەو ژن و کچانەی دەخی شەڕو نائارامی بێکەس و بەسەرپەرشتی کردوون، ڕاپەچی کاری لەشفرۆشی بکەن. کە بەشی هەرزەری ئەو باندانە دەستیان لەگەڵ حزبە دەسەڵاتدارەکاندا تێکەڵە.

لەلایەکی ترەوە ژنانی کوردستان بەگشتی نێک لەکاری ناوماڵ و لەدەورانی دایکایەتیدا، هیچ بیمەیەکیان پەنادرێ و کاری خەڵایان بەسەردا دەسەپێندرێ، بەڵکو ژنانێک کە کاردەکەن، لەئاستی کرێ و بەدەستهێنانی کارو پسپۆیدا، جیاکاریان لەگەڵ دەکرێ و لەبچوکترین ماف و ئیمتیازات بەبەری دەکرێن. لەمانەش زیاتر، حزبەکانی نەو دەسەڵات هەرکاتێک لەگەڵ قەیران و تەنگژەو ناکۆکی نەوانیان بەرەوڕووبونەتەوە، دەستیان بە هێرشوتە ئیسلامیەکان درێژکردەو فرسەتی ئەویان پەداون تا هێزی کۆنەپەرستانەو پیاوسالاریان بەسەر ژنان و مافە فەردی و مەدەنیەکان لەکۆمەڵگادا وگەڵبخەن و فەزای کۆنەپەرستی لەدژی ژنان و هێکخراوەکانیان هەڵخەڵنن.

بەڵام ژنانی کوردستان ئەمساڵ، لەکاتێکدا خۆیان بە پێشوازی لە ٨ی مارس ئامادە دەکەن، کەبزوتنەوەیەکی جەماوەری شەڕشگێرانە لەشارەکانی ئێران پێیناوەتە مەیدانەوەو ئەو ژنانن کە لەپێزی پشەوە ئاڵای ڕزگارکاردنی ژنانی لەکۆتوبەندی کۆنەپەرستی و پیاوسالاری و دەسەلاتی ئیسلامی سەرمایە، بەرزکردەتەوە. بزوتنەوەیەکی ئاوا کە ڕاستەوخۆ قەڵای کۆنەپەرستی لەناوچەکدا لەرزاندوە، بەدەنیایەوە کاریگەریەکی قوڵ لەسەر بزوتنەوەی یەکسانیخوازی ژنانی کوردستان و خەبات بۆ پاشکشەپێکردن بەهێزتە ئیسلامیەکان دادەنێت.

ئەو شەڕشەی کە کرێکاران و لاوان و ژنانی ئێران، بروسکەیان لەداوە، فرسەتی کردەتەوە بۆ ژنان و بزوتنەوەی یەکسانیخوازی لە کوردستان تا خەباتی خۆیان چەکەنەوە بۆ گەیشتن بەماف و ئازادییە فەردی و مەدەنیەکانیان. هاوکات دەرگاش بەهووی کۆتاییهێنان بەدەسەڵاتی

بەژوازی کـورد و پـاشـکشـەکـردن بـەکـونـەپـەرسـتی، بـخـونـەسـەرپشت. ٨ی مارسـی ئـەمسـاڵ، جـگـایـەکی تـایـبـەتی هـەیـە لـەناوسـتـانـەوە بـەووی سیاسـەتی دژەژن و پیاوسالاری دەسـەڵاتی بـەرژوازی کورد و کـونارخستنی رەوتـە ئیسلامیـەکان و هـەڵوەشاندنـەوەی هـەموو ئـەو یاساو بـڕیسـایانـەی کـە بـەتـە ناسنامەی دژە ئازادی و دژە ژنی کـە بـەسـەر کـەمـەڵگای ئـەمـەی کوردستاندا داسـەپـێندراوە.
ژنان و پیاوانی ئازادیخواز!
حزبـی کـەمـونیسـتی کـرێکـاریی کوردسـتان، کـەرزگـاری و یـەکسـانیی هـەمـەلایـەنـەی ژنـان و پیـاوان بـە بـەشیـک لـەخـەبـاتی دانـەبـاوی چینـی کـرێکار بـە گـەیشتن بـەئازادی و یـەکسانی و کـەمـەلگایـەکی خـەشگوزەران، دەزانـێـت و بـەی تـەدەکـەشیت. هاوکـات حزبـی کـەمـونیسـتی کـرێکـاریی کوردستان لـەئـێستادا دیفاع لـەماف و ئازادیـە فـەردی و مـەدنیـەکانی ژنان و هـەنـانـەکایـەوەی سیستـەمـەکی سکولاری نادینی و ناقـەومی، کـە یـەکسانی هـەمـەلایـەنـەی نیوان ژن و پیاو بکاتـە بـنـەمای بـەیـەوبردنی کـەمـەگا، بـەبـەشـەک لـەخـەباتی جـەماوەری ناسازی کوردستان بـە کـەتایی هـێنان بـەدەسـەڵاتی ئـەحزابی بـەرژوازی کورد دەزانـێ و لـەیـزی پـێشـەوەی ئـەم خـەباتـەدا بـەتـەواوی توانایـەوە هـەڵدەسـتـێت. دەبا لـە٨ی مارسی ئـەمساڵـەدا ژنـان و بـەزوتنـەوە یـەکسـانیخوازەکـەی وەک بـەشـەک لـەنارەزایـەتیـە جـەماوەریـەکان بـە ئازادی و باشبژەوی، بـەپـەکهـێنانی دەستـەکانی ژنانی ناسازی و بـەخواستی خـەیانـەوە پـەبـنـەنـە مـەیدانـەوە.
با ٨ی مارسی ئـەمساڵ بکـەینـە هـەژەک بـە خـەباتی یـەکگرتوانـەی ژنان و پیاوان، لـەدژی ژنئازاری وکـونـەپـەرستی، باچیتر ڕێگا نـەدیـن دەستی پیاوسالاران و کـونـەپـەرستان و دەسـەڵاتداران بـەسـەر ژیان و کـەسایـەتی و حـورمـەتی ئـینسـانی ژن درێـژ بـێـت، بـا ٨ی مـارس هـەژەک بـێـت بـە شـەکاندنـەوەی ئـەای ئازادی و یـەکسانی.
بژی ٨ مارس، بژی یـەکسانیی هـەمـەلایـەنـەی ژن و پیاو!

حزبی کـەمـونیستی کـرێکاریی کوردستان
مارسی ٢٠٢٣

ئەوارانە ٢٠.. سەردار جاف

ئەوارێیەک
بە لەوەژی لە خەم تە دەبینم
وای لە ئینجانە جوانەکانی هەشتی سە
وەک لانەیەکی خەر دەتبینم ، تەتەتە
لەرەبایەک دەتشنانە و
هەر تەی دەبیینە هەموو کەسە
شنەبایەکی ئەوینیی، وا نوقمی لوولبووونت دەکا
گەژەوکەیش ناترسنە
ئەم دەماغی پووچە، کەنگە لە خەو ڕا دە
هەدی هەدی لە کەنارت
ئارامبوون بە خەی بسنە
ئەوارێیەک
ڕەدووی مەزنی تە کەوتم
هەتا تڕپک چووم و دەچووم
لە نەو تەدا ئەستوندەگی ژینم بینی
دونە دییەم ناساغ و لەە
لە مەرکانەی دەراندەرم تەکشکابوو
جگە لە خود درە و رک و شینم بینی
ئەوارێیەک
ئاکنجی سارای سەرابییم،
نامەوە لەی قورتار ببم
هەر دەەم و من پەت ناگەم
دوا وەستگەی پاسی لای ماەتان شەانگەزی ئاوەزمە
لە کام کونجی ڕەحیماوا ئەغر دەکەی
نابەەدم لەت تەناگەم
ئەوارێیەک
بە جانتاکەی بەرسینگتەوە
بە یەکپەشاکی بەرتەوە
بە لەنجەی جوانی ڕەتەوە
بە نیگای سیحر و بیرتەوە
بە بزە و خەندەی خەیاەتەوە
بە باوەشە ترس و هزری پە شەکتەوە
لە ەەی مەکتەب کە دەیتەوە
من لە کوە بووم

لە نێو دەفتەر و جانتا، ڕە دەربەم
بیمە قەڵەم بە دەستەوە
خەیاڵدانت چراتەی ژووری پیاوە
ئافاتی بیر خرمژنی حەسرەت باوە
خەونەکانت پووڵەکەی ڕەنگاوڕەنگ تاوە
ونبوونی ڕەی عیشقی دەت
هەورازەکە و هیچ بەنەو بەردەی پە ناوە
من لە کوێ بووم
لە بری تۆ، نەک دەپەنجەم
هەموو لەش و هەست و نەستم، گۆ بگرێت و تیشکهاوێ
ئەم ئێوارە
لە غوربەتا تەم دیتەوە
بووین بە ئیسکان، بە شەریجە و ڕەحیماوە
بووین بە گەنجەکی سەرەڕۆ
بووین بە شارە
بووین بە کەرکووک
لە ترپکی ئاوابوونا، نیگاکانت بوون بە خەرمکی زەرد زەرد
بەر لە نغرەیی و ئاوابوون
بەر لە داردارە و گەچان
بەرلە ڕەگای زەهایمری
بەرەو دارا دوو داری دی گەڵایتەوە و بوویتەوە بووک
ئەستایش دەڵەم ئازیزەکەم خەشمدەوەی خەشەویسترین کەسم

ئەمانیا
٢٠٢٣ / ٣ / ٥

تاریکەڵان.. نەوزاد بەندی

لەمسەری هەتا ئەوسەری ، تف لە کورد بە، چاکی نییە ..
لە زوڵم و سەرشێیی و دزی و خەخەریا باکی نییە ..
میللەت نین ، کەمەڵە نەفسی نزم و خەپەرست و کەیلە ..
لە ملی یەکشکاندنا ، بە وەنەیە ، تاکی نییە ..
خەریکی حەرامخەرین و گیرفانی یەکتری ئەبەن ..

دواڕۆژی دز ، ڕێسوا بوونێ ، بەڵێ ئاڵا و خاکی نییە ..
هەتا تێگەیشتوو و زانا بێ ، زۆبرەکانی تووندتر ئەبن ،
فرزەندی ماڵی حەرامە ، دایک و باوک و کاکی نییە ..
بەدەست ئەو بێ هەوایش ئەبێ لە خزم و هاوڕێ و یارانی ..
عەقڵی کورد چەق و تاریکە ، یەک تیشکیش ڕوناکی نییە..
گەر پیاوەکیان تیا هەڵکەوێ ، ئەوەندە بەردی تێ ئەگرن ..
مەردایەتی تیا ناهێن ، ئێ کەچەڵ دڵاکی نییە ..
ئەوەی بیەوێ قوتاربێ لە ناو ئەو مار ومێروو ،
لەو ڕێیە ڕاحیشی دەرچێ ، زەرەر و هیلاکیی نییە ..
کەس پاکانێ بێ خەی نەکا ، خەی ئاو دیو نەکا لەم وەسفە ..
سەرلەبەری بەو جۆرەیە ، دوور لەڕوو ، حاشاکی نییە ..

ـــــنەوزاد بەندی ـــــــــــــــــــــــــــــــ